

ДАРАХТЛАРНИНГ МАҲЗУН ҚЎШИҒИ

ДРАМА

ИШТИРОК ЭТАДИЛАР:

1. Тошбой – Биология фани ўқитувчиси. 40 - 45 ёшда.
2. Лола – Биология бўйича илмий изланиш олиб бораяпти. 25 ёшда.
3. Қудрат – Тадбиркор. 45 50 ёшда
4. Қултой – Қудратнинг югирдаги. 30 - 35 ёшда.
5. Мастура – врач. 45 да.
6. Мастуранинг ёшлиги. 22 - 23 ёшда.
7. Қудратнинг ёшлиги. 25 ёшда
8. Ҳайдар ота – Қудратнинг отаси. 75 - 80 ёшда.
9. Соли мебелчи – 50 - 55 ёшда.
10. Тўра – ҳокимият вакили. 40 - 45 ёшда.
11. Биринчи Ўзга сайёралик.
12. Иккинчи Ўзга сайёралик.

Воқеа айни кунларда бўлиб ўтмоқда. Барчамизга таниш манзаралар. Нафс гирдобига тушган кимсаларнинг кўзига ҳеч нарса кўринмаслиги ҳақидаги томошамизда албатта, кимлардир ўз қиёфасини таниб олармикан, деган умидимиз ҳам бор. Болиқни, ўзимиз яшаётган тупроқни кулга, атроф - муҳитни қовжираган даҳшатга айлантиришдан тап -тортмайдиган нафс банди ва қурбонлари ўз келажагини таг - томири билан қуритаётганлигини англамаслиги нақадар даҳшат. Хуллас, кўриб томоша қиларсиз...

ПРОЛОГ ЎРНИДА РАМЗИЙ САҲНА

Саҳнамиз Она-табиат, яшил борлиқ, асосан, дарахтларнинг ҳаётимиздаги ўрни, уларнинг тириклик тимсоли эканлигини акс эттирувчи пластик ўйин, ҳатти - ҳаракат билан очилади. Бу ўринда пластик рақс орқали шовуллаган ўрмонлар, борлиққа тоза ҳаво бериб турган дарахтлар, уларнинг одамзот зулмидан омон қолиш учун қайғулу ҳаракатлари, яшил дунёга қирғин келтиришга чоғланган кимсаларга ялиниб ёлворишлари, хуллас, одамзотнинг зулмкорлигидан қутилиш учун уринишлари ифодаланмоқда. Хуллас, рақсда гўё дарахтлар қаршисидаги болта тутган, кесишга шай турган одам қавмига ўз қайғу ва ҳасрати, қўрқувини изҳор этмоқда. Она табиатга зулм қилма,

оқибати фалокат билан якун топади, деб огоҳлантирмоқда ҳам. Пластикадан сўнг ўз саҳнамиз – ҳаёт тарзимизга ўтамыз.

САҲНА

Тоғ олдида жойлашган қишлоқлардан бири. Яланглик. Осмонга бўй чўзган дарахтзор. Қад тутиб турганига юз эллик йиллардан ҳам кўпроқ вақт бўлган кекса тут, чинор, арча дарахтларига ҳам кўзимиз тушади.

Хуллас, чиройли, кишини баҳри дилини очгувчи гўзал манзара. Атроф - теварак ёруғ бўлса-да, анча наридаги тепалик усти ва атрофи қорая бошлайди. Борлиқ ёп - ёруғ, негадир мана шу тепалик устини қоронғулқ қоплайди. Тепалик устида чакмоқ чақади-да, унинг тевараги ҳам ёришади. Тепалик устида (балки баланд бир чўкқи тимсолими, нима бўлганда ҳам режиссёрнинг қарашига боғлиқ), ўша баландликда икки нафар ўзга сайёралик пайдо бўлади. Улар тепадан туриб пастга қарашмоқда.

Биринчи ўзга сайёралик. *(Кўлининг кўрсатгич бармоғини пастликка ниқтаб, бироз қаддини букиб)* Қара, Қарасанг-чи, нималар бўлаяпти.

Иккинчи сайёралик. *(У ҳам ерликлардан кўз узмай)* Кўраяпман. Нақадар даҳшат. Қиёматнинг ўзгинаси-ку.

Биринчи. Нимасини айтасан, Сайёрабошимиз, боринглар, ерликлардан хабар олиб келинглар, деб, бекорга хавотирга тушмаган экан.

Иккинчи. *(У ҳам ҳамон пастдан кўз узмай)* . Ер шарининг бунчалар шўри кўп бўлмаса. Шунча офату кулфатларни унинг бағрида яшаётган одамлар содир қилапти. Қара, бир ёнда уруш, одамлар қирилмоқда. Одамлар бир - бирини ўлдиришмоқда. Заминнинг бағри қуроқ яроғларга тўлиб кетган. Бу оғир юкни қандай кўтариб турганига ҳайронман. Бу ҳолда ер тарс ёрилиб, портлаб, ўз ўқидан чиқиб кетиши ҳам ҳеч гап эмас. Ер йўқ бўлиб кетади. Уни ўз бағридаги малъунлар йўқотиб юборишади.

Биринчи. Одамларни айтаяпсанми? Булар хув-в-в, юксак маводан қувилганда, шу жойга келиб қолишувди. Ер бўларни ўз бағрига олиб, бошпана бўлганди. Парвордигор ҳам бу қавни ерни обод қилади, нурга, гулу чаманга кўмади, бир - бир билан аҳил, қондош бўлиб яшайди, деб ўйлаганди. Биз, самовотнинг бошқа тирикзотлари ҳам шундай фикрда эдик. Афсус, афсус... Агар одамзот, яъни, шу ерда ғимирлаб юрган кимсалар, ердан ҳам қувилса қайга сиғишаркан-а? Буларнинг бошқа борадаган мавоси йўқ-ку, ахир!

Иккинчи. Қара, бир ёнда табиат булардан ўч олаяпти. Ер юзини тошқинлар, чанг - тўзон ютиб бормоқда. Бир култум сувга зор бўлиб ҳолдан тойган одамларни кўраяпман. Ҳавосизлик балоси ортмоқда, наҳотки, буни

ҳис қилишмаяпти. Ўрмонларига ўт кетмоқда, қолган қутган дов - дарахтларни ҳам кесиб адо қилишмоқда. Она - табиат устига осмонўпар бинолар бостириб келимоқда. Ердан дарахтлар эмас, бинолар ўсиб чиқмоқда.

Биринчи. *(Пастликка ишора қилиб)* Э-е-е-её, ановини қара, хувв, анови жой (*сўнгра кўрсаткич бармогини томоша залига тўғирлайди*) хувв, анови жойни айтаяпман. Шу жой ер сайёрасининг қайси жойи, нима деб аталади ерликлар тилида?

Иккинчи. *(У энди кўрсаткич бармогини бошқа томонга ниқтаб)* Анови жойни айтаяпсанми? Қара, ям - яшил ўрмонзор билан ўралган жой. Бу ернинг номи Беларусия. Қара, пойтахти Минск шаҳри. Шу шаҳарнинг ичида ҳам ўнлаб ўрмонбоғлар бор, шаҳарнинг қоқ ўртасида ҳам қаршингда ўрмон чикиб қолаверади, Ўрмоннинг атрофини ўраб қўйишган-да, йўлни айлантириб олиб ўтишган. Бу ерда йўл ёки бинолар қурилиши деб, бирорта дарахт кесилмайди. Дунёдаги энг ўрмони кўп мамлакатлардан бири бу. Қара, мамлакат пойтахти Минскдан то энг чекка худуд, чегарадаги Брест қалъасигача уч юз эллик километр. Шу йўл ўрмон ичидан кесиб ўтади. Кўраяпсанми, ёмғир челақлаб қуяпти. Шу ёмғир остида, ўрмоннинг қоқ ўртасидан кесиб ўтган йўл четида анови, эгнига елим ёмғирпўш кийиб олган одамлар дарахт экишяпти. Ҳа, ёмғирда ивиб, ўрмон ичида ҳам кўчат қадашаяпти. Қара, ўрмонлари шунча кўп бўлса ҳам булар дарахт экишяпти... Бунга кўриб ҳайратланган ўзбек шоири шеър ёзаяпти. Мен унинг ёзганларини ультронеон ва ҳиссиёт частоталари орқали уқиб олдим. Яхши шеър, эшитасанми?

Биринчи. Айт. Эшитаман.

Иккинчи. *(Шеър ўқийди)*

КЕСМА!!

**Осмондаги юлдуздан хатто
Беларуснинг дарахтлари кўп.
Ҳеч зот қўлга олмайди болта
Кесилмайди бунда битта чўп.**

**Синчиклаб бок, харитасида
Яшил дунё солланар бедор.
Шаҳарларнинг қоқ ўртасида
Тиғ тегмаган ўрмонбоғлар бор...**

**Брест йўли... Тош қотдим бир дам
Иложим йўқ... Қандай қарамай?**

Нахот унга шунча ўрмон кам —
Экаяпти кимдир қарағай...

Йўл четида турардим карахт
Қучгим келди азиз Инсонни!
У биларди ҳар битта дарахт
Суяб турар бугун осмонни...

Ўйга ботдим... Қалб оғриқ олди —
Нахот ердан оёқни уздик.
Кесма! Тўрт-беш дарахтинг қолди
Осмон яқин келмоқда, ўзбек...

Биринчи. Яхши шеър экан. (*У ҳам энди шериги кўрсатаётган томонга қарайди*) Ҳа, Сен уларни айтаяпсанми? Улар чиндан ҳам дарахтлар осмонни суяб туришини, дарахтлар бўлмаса, осмон қулаб тушишини, дарахтлар бўлмаса, одамзот табиатнинг қарғишига учрашишини яхши билишади. Мен Сенга уларни эмас, манавиларни (*қўлини бироз томошо залига бургандай бўлади*) ҳа, мановиларни айтаяпман. Бу ер қаер, деб сўраяпман. Тузукроқ яшил ҳимояси, ўрмони бўлмаса ҳам, ана қара, дарахт кесаётган, йўл четими, шаҳар ўртасими, дарахтларга қирғин келтираётган, тайинли ўрмони йўқ, лекин ўз келажагини кесиб қуритаётган манови қавмни айтаяпман. Қара, қарасанг-чи, дарахтзорлар ўрнида бўлар - бўлмас бинолар пайдо бўлиб қолапти, еридан дарахт эмас, бинолар ўсиб чиқмоқда. Ҳа, ўша жой қаер? Ана, шу юртнинг шоири кўп қаватли уй деразасидан шаҳарга мунгли боқмоқда. Мен ҳам унинг хаёлидаги фикрларни уқиб олдим. Унинг ҳам шеъри жуда таъсирли. Эшитасанми?

Иккинчи. Қани, айт-чи, албатта эшитаман.

Биринчи. Бироз қайғули-да, лекин чин ҳаёт акс этган. (*Шеър ўқийди*)

Чанг – тўзон ичида қолди бу маъво —
Қорайиб бормоқда хаттоки ҳаво.
Яшил ўрмонларга зор бўлиб дунё
Сиздан сўраяпти дардига даъво —
Оламни асранглар, энди Одамлар!
Одамни асранглар, энди Одамлар!

Бир ютим ҳавога зор бўлса одам,
Бир баргнинг қадрича қадрсиз олам...

**Нафас ололмасдан буғилиб осмон
Сиздан сўраяпти дардига малҳам...
Оламни асранглар, энди Одамлар!
Одамни асранглар, энди Одамлар!**

**Шаҳарлар тўлғонар захар ичинда —
Захар оқиб ётар шаҳар ичинда.
Борлиқ зардоб ютар наҳор ичинда,
Булутлар музлади баҳор ичинда...
Шаҳарни кўтқаринг, энди Одамлар!
Баҳорни кутқаринг, энди одамлар!**

**Мен эмас, дарёлар дод солмоқда, дод!
Қакраган саҳролар дод солмоқда, дод!
Она – табиатни бўғзида фарёд—
Ана, рўпарангда турар қиёмат...
Оламни асрагин, энди одамзот!
Болангни асрагин, энди одамзот!**

Иккинчи. *(Ерга узоқ тикилиб)* Чиндан қайғули. Бўлди билдим, ер шарининг Осиё қитъаси. Шарқий нуқтаси. У ерда ўзбеклар яшайди. Ўзбекистон дейишади. Ановини айтаяпсанми, қара, шаҳарнинг қоқ ўртасидаги дарахтзорни кесиб, ўрнига бетон ётқизишмоқда. Ҳа, бу Тошкент. Шунинг учун ҳам, шаҳарни тиниқроқ кўришнинг иложи йўқ, чанг тўзон ичида кўмилиб ётибди. Шаҳарни ҳам, одамларни қум - тўзон босиб қолган, ҳаво эмас, захар ютишаётганини билишмайди. Бу камлик қилгандай, яна, дарахт кесиш билан оввора. Буни фақат бадбахтлик деб атамоқ керак.

Биринчи. Булар ўзини мусулмон деб билишади-ку. Буларнинг улуғ китобларида ҳам дарахтни кесиш гуноҳ эканлиги бот - бот таъкидлаб ўтилган

Иккинчи. Ҳадиси Шарифда бор; “Агар эртага қиёмат бошланиб қолишини сезган тақдирингда ҳам кўчат экиб ўлгур..”, дейилган. Яна ҳадисларда айтиладики, кўчат экиб боғ яратган одамнинг савобларига ўзи эккан барча дарахтларнинг баргларичалик савоб қўшиларкан. Дархтларнинг барглари ерда одамзот яратган савоблар деб қаралади.

Биринчи. Нега шундай экан, бу қавм шу ақидаларга амал қилмайди?

Иккинчи. Ким билсин, балки Худонинг ургани шулдир! Агар булар туғилганда дарахт бешик, ўлганда эса дарахт тобут бўлишининг моҳиятини англашганда эди, дарахтлар билан тирик одамлар билан муомула қилгандай муомила қилишарди...

Биринчи. Қара, ана келишяпти. Сен айтган гумроҳлар пайдо бўлишяпти. Эеёй, ана, нарғи тарафга ҳам бир қара, сен айтган ўша шаҳарда, юз йиллик чинорларни тағ туби кесиб қулатишмоқда... Булар Осмон яқинлашиб қолишини билишмаяптими?

Иккинчи. Дарахтлар осмонни суяб қолишини билмаган шўрлик қавм. Ўз бошига ўзи офат ёғдираётган касофат оломон. Юр, яхшиси, кетдик. Сайёрабوشимизга бу жойларнинг фожеаси ҳақида хабар беришимиз керак.

Гамгин мусиқа янграб, сахна қоронгулашиб ёришади. Сахнада дов - дарахтларлар баланд ўсган, тоғ олдидаги гўзал бир маскан намён бўлади. Қушларнинг сайраши, сувларнинг шалдираб оқиши эшитилади. Гўзал, тароватли бир ҳудуд. Баҳри дилингиз очилади. Қўлида чизмақоғоз ушлаган Қудрат сахнага чиқиб келади. У қоғозни ёзиб унга бир пас тикилади-да, сўнг бош кўтариб, сахна четидаги дарахтларга қараб туради. Шу маҳал бульдозернинг тариллагани эшитилади. Бунга маторлиарранинг шовқини ҳам қўшилади. Қудрат дарахтларга яқин бориб яна уларга кўз тикади. Шу маҳал бирдан бульдозернинг ҳам, маторлиарранинг ҳам овози ўчади. Кимдир "... войй- доод кўўўзиимм" деб чинқириб юборади. Қудрат ортга бир тисланиб чўчиб тушади, дарахтлар атрофида у ёқ - буёққа гандираклаб юра бошлайди. Сахнага хавлиқиб, худди ит қувгандай шошиб Қўлтой кириб келади.

Қудрат (*Унга ҳангу манг ҳолда , хавотир билан термулиб*) Нима бўлди, нима бунча пишнайсан? Чори чинқирдимми? Нима бўлди?

Қултой. (*Кўлини силтаб, ҳавони кесиб*) Гўр бўлди, балои баттар бўлди. Анови фалокат Чори бульдозерчи шайтонлаб, дод солаяпти. Кўзим кўрмай қолди, кўр бўлиб қолдим, деяпти.

Қудрат (*Бир санчиб*) А-а-а-а? Нега? Нега кўр бўлади ?(*Чинқиради*) Нималар деяпсан?

Қултой. (*Ҳансираб, қақшаб*) Мен қаердан билай. Бульдозердан отилиб тушди-да, юзтубан бўлиб ётиб олиб, типирчилаб чинқира бошлади. Ҳайдар гаранг машинасига солиб касалхонага олиб кетди.

Қудрат. Қайси гўрдаги касалванд Чоридан бошқа бульдозерчи йўқмиди? Чик, ўзинг чик, бульдозерга!. Бор, майда - чуйда дарахтларни суриб ташлайвер. Топиб келган мардикорларингга айт, чинорларни арралайверишсин. Кечиктириб бўлмайди.

Қултой. (*Довдираб, кўрқа - писа*) Шу.. Шу десангиз (*Қудратнинг кўзига мултираб қарайди*) Мен... мен... мен ҳам кўрқаяпман. Бошқалар ҳам кесмаймиз дейишяпти! Бу ерда шайит бово (*шоҳид бобо демоқчи*) бор. (*Кўли билан сахнага кўриниб турган катта тут дарахтига ишора қилади*) Манови, тут шайит бова. Айтишларича, анови Тошбой муаллимнинг катта бобосининг шайити экан. Уни қизиллар шу тутга боғлаб отишган экан. Қаранг, тутнинг

танасига оқ ялов ҳам осиб қўйилган. Хўжайин, шу ерга бекор тегишяпмиз. Бир фалокатга йўлиқмайлик.

Қудрат (*Ғазабланиб*) Нималар деяпса-а-а-а-ннн, гар-а-а-ангг?! Ахир мен бу ерга эгалик қилгунимча қанча пулим кетди, қанча чиқим қилдим. Бу гўрсўхта каттаконларнинг нечтасининг кўнглига қўл солмадим. Сен қаердаги ирим - сиримларни гапирасан. Бор, бошқа бульдозер топиб кел! Оғзимдаги ошни олдириб ўтирадиган аҳмоқ эмасман мен. Бор нега анграясан?

Қултой хўжайинига норизо боқади-да, ноилож сахнадан чиқиб кетади. **Қудрат** унинг орқасидан ижирғаниб қараб туради. Ўзича ғулдирайди: “Пандавақи!”. **Қудрат** қаршисидаги ўша тут дарахти ёнига боради. Унга бироз термулиб туради. Мийғида кинояли жилмайиб бош силкийди. Сунг ундан берирокдаги чинорнинг ёнига келади. Унинг танасини силагандай бўлади. **Чинор** танасидаги “Мастура” деган ёзувга қараб туради.

Шу маҳал енгил мусиқа янграйди. **Қудрат** бироз ортга юради. Яна чинорга қараб қолади. Мусиқа тиниб бўй етган қизнинг жарангдор кулгиси эшитилади. **Қудрат** хаёлга берилади. Унинг хаёли сахнада акс этади. У сахнанинг бир четида туриб ўз ёшлигини эслаётганини англаймиз — сахнада, аниқроғи, ўша чинорнинг ёнида йигит ва қиз пайдо бўлишади. Улар чинор танасини силашади, иккиси ҳам ёнма - ён ҳолда чинорга суянишади. Иккиси сахна ўртасига қараб юришади. Тўхташади. Қиз йигитга сирли қарайди.

Қиз. (*Маҳзун ва хавотир билан*) **Қудрат** ака, хуллас мен сизга бир гап айттайинми? (*Сукунат*) Мен ҳомиладорман.

Қудрат. (*Қўрқиб кетади. Қизга анграйиб қараб қолади*) Нима-а-а-а? Нималар деяпсан?

Қиз. (*Қалтираб, синиқ ва пас овозда*) Эшитдингиз-ку...

Йигит. (*Ўзини йўқотиб қўйган аҳволда*) Нега ахир? (*Қизнинг юзига азоб билан термулиб туради*) Олдир! Олдириб ташла.

Қиз. (*Қорнини ушлаб ҳиққиллаб йиғлай бошлайди*) Ахир... Сиз мени... Мен ишондим...

Йигит. (*Ўзига сув юқтирмай*) Бўлди, бас, ўзинг ҳал қил. Мени уйлантиришяпти. Мен Сенга уйлана олмайман. Очиғи, ўқишимни ҳам бошқа жойга кўчираман. Мендан дўхтир чиқмайди. Сен мени бу ерга излаб бекор келдинг. Сенга айтгандим-ку, очиғи, хато қилдим, Сени яхши кўрмасканман.

Қиз. (*Инграган кўйи*) Унда нега мени бу ерга... бу ерга олиб келгандингиз?

Йигит. (*Ошкора ғазабланиб*) Хўп, нима бўпти? Каникул олди курсдошлар билан шу ерга бирга келдик -ку. Сен ҳам курсдошимсан. Бирга

келдинг. Дадам бизларга мана шу ердан икки уч кун дам олишимиз учун шароит қилиб бердилар. Кимсан фолончи раиснинг ўғли бўла туриб Сизларни бу жойларда бир айлантирай дедим. Хўп, едик, ичдик, ўйин кулги дегандай. Мен қаердан билай бундай бўлишини. Айб ўзингда...

Қиз. (*Энди қақшаб йиғлайди*) Ўшанда ўзингиз айтдингиз-ку, сени яхши кўраман, уйланаман деб. Олдиндан ҳа шу гапни айтиб юардингиз-ку...

Йигит. (*Тагин газабланиб*) Бас қил! Бор кет! Менинг тўйим бўлади. У қизнинг отаси ё ака-укалари билиб қолса, ҳамма нарса расво бўлади. Туманнинг каттакони билан ҳазиллашиб бўладими? Иккимизнинг ҳам теримизга самон тикишади. Кет энди, кет...Бу ерга бошқа келма.

Қиз юзини қўллари билан тўсиб олади. Ҳикқиллай бошлайди. Шу пайт сахна ортидан машинанинг гуриллагани эшитилади. Йигит ўзини йўқотиб қўяди, довдирайди. Қизни силкилайди.

Йигит . Тезроқ йўқол! Кимдир келганга ўхшайди!

Қиз йиғлаб чиқиб кетади. Йигит ҳам сахнанинг нарғи томонига йўл олади.

Қудрат хаёлидан кечирган ўша воқеа таъсирида бироз эсанкираб қолади. Яна ўша чинорга тикилади.

Шу маҳал сахнага Тошбой муаллим билан Лола кириб келади. Дастлаб улар Қудратга эътибор беришмайди, эҳтимол кўришмас.

Тошбой. (*Атрофга завқланиб қараб қўлларини ёзади*) Мана, қаранг Лолахон, қандай гўзал жойлар. Гулчечаклар барқ урган, майсалар, турли туман гуёҳлар бўйи одамни сархуш қиладиган бундай жаннати жойни ҳеч ерда тополмайсиз. Тўғри қилгансиз амалиёт ишини биз томонларга олиб. Бу ерда ўт-ўланларнинг юздан ортиқ тури бор, десам ишонаверинг. Ҳали уларнинг айримларининг номи фанда ҳам аниқланмаган. Қанчалаб илмий ишларнинг мавзуси ётибди бу ерларда. Тоғчаман деб бекорга айтишмайди-да. Қанчалаб доривор ўсимликларнинг макони бу. Тирик табиат, Яратганнинг муъжизаси бу! Истаган турдаги гулу гиёҳингизни шу ерда топа оласиз. То тоғ бағригача чўзилган бу яланглик ўз бағрида буюк табиатнинг чинаккам муъжизасини яшириб ётибди. Оллоҳнинг назари тушган бу жойлар одамзотга тирикликнинг моҳияти, табиатнинг буюк қудратини кўрсатиб туради. Бир ёнда тоғ, бир ёнда кўл, бир ён дарё, ўртада осмон билан сирлашган ям - яшил ҳаёт.

Тошбой муаллим олисларга завқланиб кўз тиккан маҳал Қудратнинг йўталишидан ўзига келади. Қиз ҳам кекса тут ортидан кўриниш берган Қудратга саросималаниб қараб қолишади. Айниқса, Тошбой довдирайди. Унга бир оз ҳадик билан қарайди.

Қудрат. (*Уларга беписанд ва жиддий боқиб*) Ассалому алайкум, муаллим! (*Энди қизга бош - оёқ суқланиб разм солади*) Бу дейман, ўқувчингизни

эргаштириб, бир тоғларга чиқиб шамоллаб, роҳатланиб, шодланай дебсизда-а?

Тошбой. (*Унинг пичингига эътибор бермаган каби*) Ассалому алайкум, Қудрат ака! Шу Тоғчаманни бир айланиб келайлик дедик. Бу кизимиз Тошкентдан келдилар, тадқиқотчи. Ўсимлик дунёси бўйича илмий иш қиляптилар. Ўз ишини давом эттириб, илмий изланишлар олиб бориш учун айнан шу ерга келдилар. Тошкентдаги илмий раҳбари курсдошим бўлади. Таниқли биолог олим. Бу ердаги айрим гиёҳларнинг хусусиятлари борасида янгилик қилмоқчилар.

Қудрат. (*Қизга еб қўйгудай бўлиб қараб*) Шундай денг... Ўт -ўланларни ўрганадилар денг. Ҳа-я, шундай фан бор-а? Ботаника дейишармиди? Қизик, бу дунё кизик-да, биров ўт - ўланни ўрганади, бошқа биров қурт - қумирсқани ўрганади, бир-бири билан таллашиб тортишади, арзимас нарсаларни деб умрини ўтказиб юборишади. Ҳа, майлида. Майли...

Тошбой. (*Унинг гапини бўлиб*) Бу дунёда ҳеч нарсага арзимас деб қарамаслигимиз керак. Ботаника бу тириклик томирини, ҳаётгилликни ўргатади. Сиз айтган ўша майсанинг илдизига бутун ер шари осилиб туриши мумкин. Манови ўлкан дарахтларни (*дарахтларга ишора қилади*) қўя турайлик, шу майса-ю гиёҳларгача табиатнинг мувозанати, одамзот ҳаётининг барқарорлиги учун жуда муҳим аҳамиятга эга. Шунинг учун табиатдаги ҳар нарсага муъжиза деб қарашимиз керак. Унга тажоввуз қилишнинг оқибати яхши бўлмайди, албатта.

Қудрат. (*Унга ижирганиб қараб қўяди-да, сенинг гапинг бир тийин, вайсама бунча, деган маънода илжаяди ва қизга ўгирилади*) Муалимимиз жуда ҳаяжонланиб гапирадилар-да, ажойиб одам. Одамнинг ҳам ноёб турига киради бу кишим... Хўш, Хўш келибсиз, биз томонларга. Муаллимни маҳкам ушланг. Бу киши билимдон, табиат жонкуяри... Чарчаб қолмадингизми?. Айни мудоа келдингизлар, сой бўйида бир пиёла чой тайёрламоқчи эдик. Бугун якшанба, бу ерларда бир дам олиб кетай дедим. Иш кўп, одам чарчайди. (*Тошбойга беписанд қарайди*) Хуллас, (қўлини ёзиб, атрофни кўрсатиб) Бу ерларни хусусийлаштириб олдим. Худо хоҳласа, жуда ажойиб янгиликлар қилмоқчиман. Элга нафи тегадиган иш билан шуғилланиш керак, ўртоқ муаллим. (*Яна қизга юзланади*) Хуллас, режаларимиз катта, синглим. Кейинги гал келганингизда, албатта бошқа бир дунёни кўргандай бўласиз. Ишқилиб, зерикиб қолмадингизми?

Қиз. (*Бироз ҳижолат тортиб*) Йўк, раҳмат. Чиндан гўзал жойлар экан. Мен бир оз атрофни тасвирга олсам, ойижонимга юбораман. Улар ҳам кўриб ҳайратланишсин... (*Қиз телефонини ёқиб чор тарафни тасвирга оляпти. Муаллим билан Қудратни ҳам тасвирга олади. Тошбой муаллимга юзланади.*)

Майлими, хувв анови томон, сой бўйига ҳам борсам, Қаранг, қандай гўзал жойлар.

Қудрат. (*Жилмайиб*) Албатта, албатта бораверинг. Бу жойлар энди Сизники ҳам синглим. Айтдим-ку, бу ерларнинг эгаси ўзимиз деб. Бораверинг. Ҳа, дарвоқе, сой бўйида йигитлар стол тузатишяпти. Ўша жойда бирга тушлик қиламиз. Шундай ҳурматли меҳмонлар келишини кўнглимиз сезган эканда-а? (*Тошбой муаллимга мағрур қараб қўяди*) Муаллимжон, Бугун бир яйрайлик. Ўзингиз севган ўт - ўланлар бағрида. Нима дедингиз?

Қиз телефони билан атрофни тасвирга олиш асносида сахнадан чиқиб кетади. Қудрат билан муаллим ёлғиз қолишади. Улар бир - бирига тикилиб туришади.

Қудрат. (*Унга заҳархандалик билан боқиб*) Муаллим, Сизга бир савол; Бузоқнинг югиргани самонхонагача деган нақлни эшитгансиз-а? Чопганинг чопдирганимга арзимаиди, деган гапни-чи? Қисқаси, бу ерларни сайёҳхонами, суюқхонами, аллақандай санаториями қилишимиз керак деб юқорига хат ёзавериб тинкаси куриганлар бошида Сиз турганингизни ҳам биламан. Энди, қиси-и-и-иб (*бармоқларини бириктириб қўлини тугунча қилади*) мана бунд-а-а-а-ийй қил-и-и-и-бб юринг.

Тошбой. (*Довдираб*) Ўйлайманки, ўйлайманки, Сиз бу ерларни... ҳалиги, йўқотиб юбормайсиз... Табиат... Ўйлайманки... (*эсанкираб қолади*)

Қудрат. (*Унга ошқора газабланиб чинқиради*) Ҳооой! Ўйлайсанми, ўласанми, менинг ишим йўқ! Энди бу ерларга кўз олайтирманглар! Ҳокимнинг қарорини, энг юқорининг ҳам, ҳатто Тошкентнинг ҳам рухсатини олганман.

Тошбой муаллим бироз довдираб атрофга аланглаб туради. Шу пайт сахнага Қултой югириб киради. Қўлида мотоарра. Яна ҳансирайди.

Қултой. (*Ҳамон гансираб, Тошбойнинг бор йўқлигига бепарва, Қудратга юзланиб*) Бордим. Чори бульдозерчини шифохонага ётқизишди. Эсидан кетиб шайтонлаб ётибди. Ҳар нарсани гапириб, Тоғчаманни йўқотманглар, ҳали ҳамманг кўр бўласанлар. Мен кўр бўлишимга озгина қолди, деб вайсаяпти. Энағарнинг кўзи очилди шифохонада. Мен чиндан кўр бўлиб қолдимикан, девдим.

Қудрат. Нималар деб валдираяпсан? Бас қил! Бошқа бўльдозерчи топмадингми?

Тошбой. (*Саросималаниб, буларнинг гапига қўшилади*). Бульдозер нима учун керак? Бульдозерни нима қиласизлар?

Қултой. (*Унга ачиққланиб*) Нима қилардик, иккита бульдозерни мана бундай қилиб бир - бири билан тўқнаштирамиз. Қўчқорлар бир бирини сузишади-ку, ана шундай қилиб, томоша қилмоқчимиз.

Кудрат. Аррачиларга айт ишни бошлайверсин.

Қўлтой. Уларнинг ичида ҳам бир донишманди чиқиб қолди. Бунча дарахтни кессак ҳаммамиз қамалиб кетамиз деяпти. Бизни булар бойвачча, буларни жин ҳам урмайди, пули кўп, кутилиб қолишади, бироқ изнинг шўримиз қурийди, деб ҳаммасининг ҳафсаласини пир қилди. Қайтиб кетишмоқчи.

Тошбой. *(Ҳовлиқиб) Тўғри-да!*

Қултой. *(Бир қўли билан Тошбойнинг бўйнидан маҳкам бўғиб, силкилайди)* Ўчир овозингни. Гаранг муаллим, асабга тегма. Бор ўт- ўланинг билан гаплашавер.

Тошбой. *(Унинг қўлидан силтаниб чиқиб)* Ҳаққингиз йўқ! Кесолмайсиз! Бу ерни бульдозер билан текислай олмайсиз. Олдин менинг устимга кейин бутун Тоғчаман аҳли устига бульдозер соласиз, сўнгра билган ишларингни қилаверинглар, ёвузлар! Табиат, мана шу дов-дарахтлар Сенларни қарғайди.

Кудрат. *(У ҳам Тошбойни бўғиб олади-да, ўқраяди)* Бас қил! Бўлмаса шу бугуноқ жиннихонага тикаман. Энди аяб ўтирмайман. *(Тошбойни бир силтайди. Тошбой ўтириб қолади.. Титрайди, Кўзига ёш олади. Томошабинларга қарайди)*

Тошбой. Одамлар, сизларга нима бўлаяпти? Бунчалар ваҳшийлашиб кетаяпсизлар. Бутун борлиқни кемириб, еб бўлдик-ку. Каламушлардан нима фарқимиз бор? Яшил олам, дов - дарахтлар, боғ - роғларни бетон, асфальт, тош - шағал еб - ютиб бораяпти-ку. Тош - метин биолар бизни ямламай ютаяпти-ку. Тоғлар титраяпти, осмон идраяпти, борлиқ захар, чанг-тўзон, биз эса, ҳамон дархтлар бошига қирғин соламиз. Ахир улар бошимиздаги осмонни ушлаб турибди-ку! Ахир дарахтлар бўлмаса, бошимизга осмон кулаб тушади-ку... Одамлар, одамлар кўзларингни очинглар. Ичингиз бетон, юрагингиз бетон, руҳингиз бетон, ташқи дунё бетон, уйингиз бетон... Бетонга айланган одамлар-аа-а... *(У энди ҳиққиллай бошлайди)*

Қултой. *(Хохалаб кулади)* Сен жинни муаллим, томошабинларни ҳам қўрқитиб юбординг. Мактабда ўт - ўландан дарс бергунча, артист бўлсанг бўларкан.

Тошбой. *(Унга газаб билан тикилади. Ўрнидан шаҳд билан туради)* Мен Сенларга кўрсатиб қўяман. Керак бўлса, дунёга жар соламан. Экология идорасига бораман! Журналистлар, блогерларга бораман. Агар айрим мансабдор олғирлар Сенларни кулаб - қувватлаб турса, энг юқори идоролар – қонуннинг катта идораларига кириб бораман. Керак бўлса, Президентга бораман!

Кудрат. *(Унга ўқрайиб)* Уххх, бунча жириллайсан? Менга деса, БМТга, НАТОга бормайсанми, очиқ мозорга бормайсанми? Нарги дунёга

бормайсанми? Қани энди туёгингни шикқиллат! Ёки тасодифан жардан йиқилиб ўлгинг келаяптими? Қонун ҳам , бошқаси ҳам мен томонда. Эсингдами, болалигимизда эски магазиннинг деворига оқ мато осиб, «Филлар менинг дўстим!», деган ҳинд киносини кўйишарди. Бугун «Пуллар менинг дўстим!» деган замонда яшаяпсан, галварс.. Филлар менинг дўстларим деган дунё аллақачон ўтиб кетди...

Тошбой. (*Иҳраб, оҳиста кекса тут ёнига келиб униг танасини силайди*) Бу ерда менинг катта бобом отилган. Ланъати қизиллар уни босмачи деб отиб ташлашган. У билан бирга яна уч нафар йигит ҳам бўлган. Бу ерда тўрт нафар жасур Инсоннинг қони тўкилган. Ҳеч бўлмаса, Сен шуни ўйлагин. Уларнинг шаҳид кетганига шаҳидлик беради бу тут. Шу ерда отилганларнинг руҳидан кўрк. Оҳиратингни ўйла. Бу тутнинг танасига уларнинг қони сачраган. Бу тут — чин тарих, ахир!

Қудрат. Вайсама кўп. Анови етаклаб юрган ойимчангни ит талаб ташлаши мумкин. Юлбарсни бўшатиб кўйганман. Эҳтиёт бўл. Бошингга бало орттирма. Сенга ким кўйибди, тоққа қиз олиб чиқишни. (*Хохалаб кулади*)

Тошбой саросималанади. Қиз кетган томонга хавотирланиб қарайди-да, уларга бир ўқрайиб саҳнадан шошиб чиқиб кетади. Қудрат ва Қултой қолишади. Иккиси ҳам хавотир ичида бир нуқтага тикилади.

Қудрат. Менга шу тентак муаллимнинг ҳаракатлари ёқмаяпти. Энафар, чаённинг ўзи-я. Бу ҳамма жойга саситмасдан, олдини олайлик. Пул таклиф қилсанг олмайди, биламан. Йўли... йўлини топиш керак. Топ йўлини.

Қултой. Хўп, буни менга кўйиб беринг. Анови, ҳокимиятдаги тирриқига ёнингизга ўтмоқчимиз, деб телефон қилдим. Ўзича у ҳам ўйин қилди. Ҳокимнинг қарори бор десам кўнмади. Менинг олдимга келиб ўтирма, ўзим бориб кўраман, у ерда , ўрмоннинг адоғида санатория қурилиши кўзда тутилган, ҳеч қандай завод - павод қурилиши мумкинмас, дейди.

Қудрат. Ўзи келса яхши. Мен уни биламан. Нимага ўзини бозорга солаётганини ҳам биламан. (*Кўйнидан конверт чиқариб Қултойга узатади*) Ма, ол. Шуни унга бериб кўясан. Кўкидан бешта, беш минг. Қолганини кейинроқ олади. Хужжатларга имзо чектириб ол. Ҳа, бу ердаги аррачиларингни ушлаб тур, ҳокимиятнинг розилик хатини кўришсин, кейин хотиржам кесаверишади. Ҳамма ўзича қонунчи бўлиб кетган.

Қултой. Кесилган дарахтларни Соли мебелчи олиб кетаман деган. Беривориверайми?

Қудрат. Олиб кетсин. Олиб кетсин. Бирорта баргини ҳам қолдирмасин. Мебел фабрикамага ёғоч керак, илтимос бегона қилманг, деб калишимига патак бўлиб юрибди. Кўкидан ўн минг беради.

Қултой. Каммасми хўжайин? Чўғи камов. Шунча гектар майдондаги чинор, арча ҳазилакам пул бўлмайти-ку. Шу Соли деганлари роса учар чикди-да, уккағардинг ули.

Қудрат. Нимасини айтасан. Ҳатто Тошкентдаги Амир Темур майдонидаги чинорлар кесилганда, ҳозир нозир бўлиб уларни ташиб келган учармон у. Майли беривор. Ундан бошқа нақд харидоримиз йўқ. Тезроқ гумдон қилишимиз керак. Бу ерда иш бошлашимиз зарур. Агар заводни курсак гап бизники. Бу ердаги ҳар бир дархт баргичалик доллар ёғилади. Тоғда хом-ашё керагидан ортикча. Тоғу тошдан пул қиламиз, тушунаяпсанми? Шундай бойлик эгасини кутиб ётибди. Дарахт - парахти билан сариқ чақачалик ишим йўқ. Ургилдим, табиат ҳимоячиларингдан. Бироқ, тезлатишимиз керак. Кўриб турибсан-ку, анови муаллимга ўхшаган ғаламислар ғимирлаб қолди.

Шу пайт сахнага қўлтиғида қоғозжилд (папка) кўтарган хокимият масъули Тўра кириб келади. Буларни кўриб бироз хушёр тортади. Атрофга жиддий аланглайди. Теваракни кузатган бўлади.

Қудрат. *(Унга бепарво қараб)* Тўрабой, бу дейман оввора бўлиб юргунча, ўша ерда ҳал қила қолмабсизда.

Тўра. *(Довдираб)* Ахир... Бу шунчаки осон иш эмас-да. Биласиз, ҳозир ҳамма ёқда яшил макон деган гап юрибди...

Қудрат Тошбойга илкис қараб, бош ирғайди. Тошбой қўйнидаги конвертни олиб шартта Тўрага узатади. Тўра довдираб қолади. Бирдан узатилган конвертни олиб қўйнига уради-да, қоғозжилдни очиб, ичидан аллақандай қоғоз олиб имзо чекади.

Тўра. *(Қоғозни Қудратга узатади)* Мана, олинг! *(Бирдан ортига бурилиб шоша - тиша)* чиқиб кетади.

Қудрат қоғозни олади. Унга тикилиб жилмаяди. Қултойга бош ирғайди. Қултой унинг ёнига югиргилаб келади. Қоғозга боқиб у ҳам ишшаяди. Зўр иш бўлибди, деган каби бош бармоғини макташ маъносида кўрсатади. Шу пайт итнинг вовуллагани, Тошбой муаллимнинг додлагани, қизнинг чинқиргани эшитилади. Қудрат Қултойга қараб бақириб юборади.

Қудрат. Бор югиииррр! Итга қар-а-а-а!!!
Қултой сахнадан югириб чиқиб кетади. Қудрат ўша томонга хавотир билан тикилиб қолади. Бир зумда Қултой қизни эргаштириб кириб келади. Иккиси ҳам ҳансираган. Иккиси ҳам кўрқиб кетган алфозда. Қиз оғир - оғир нафас олади.

Қудрат. *(Уларга ҳовлиққан кўйи боқиб)* Нима бўлди? Тишлаб олмадимми? *(Қизнинг қаршисига югириб келади ва унинг қўлини ушлаб у ёқ -*

буёзига қарайди) Тишламадими ишқилиб. (*Сўнг Қултойга қараб*) Сенларга неча марта айтдим, итни яхшилаб боғла ё бу ерда сақламаларинг деб.

Қиз. (*Ҳансираган кўйи*) Мен ... мен яхши. Менга эмас, муаллимга ташланди. Муаллимни босиб, тишлаб ташлади. Шунда қурққанимдан чинқириб юбордим.

Қултой. Ит ҳам кимга ташланишни яхши билади. Бу кишига индамаган. Анови муаллимни бир баҳия қолди, ғажиб ўлдириб қўйишига. Қаттиқ тишлади. Пастдаги қоровул машинасига босиб, шифохонага олиб кетди.

Қудрат. (*Ичидан отилган шодликни билдирмасликка ҳаракат қилиб*) Муаллим ҳам шифохонага кетди дегин.

Қултой. (*Ўз хаёлидаги гапни шартта айтиб юборади*). Шунини ит еб қўйганда яхши бўларди. Қутилардик.

Қиз. (*Унга ажабсиниб қараб, йиглаб юборади*) Нега ундай деяпсиз?

Қудрат. (*Қултойнинг биқинига бир туртиб, юзига ўқрайиб қарайди*). Ҳазил! Ҳазил! Қултойқўзи шундай ҳазиллар қилиб туради. Парво қилманг.

Қултой. (*У ноўрин гапириб қўйганинени сезади-да, бир сапчиб тушиб, жилмаяди*) Ҳа, ҳазил. Ҳазил... Муаллим билан иккимиз қадрдонмиз. Бир - биримизга қаттиқ ҳазил қиламиз. Унга итнинг тиши таъсир қилмайди. Хавотир олманг, бир кунда отдай бўлиб кетади.

Лола. (*Ҳижолатли ҳолда*). Мен ҳам кетишим керак. Қутилмаганда бу фалокат бўлиб қолди. Муаллимдан ҳам хабар олишим керак. Ишқилиб, аҳволи оғирмасмикин...

Қудрат. Хавотир олманг. Сизни ўзимиз кузатиб қўямиз. Марказ бу ердан етмиш километр нарида. Тоғ йўлида транспорт ҳам топилавермайди. (*Лолани етаклаб, саҳна четидаги тўнкадан ясалган қўлбола стул ёнига олиб келади*) Сиз ўтира туринг. Ҳозир Қултойқўзи сув - пув олиб келади. Қўрқиб кетибсиз. Болалигимизда бизни ит қувса қўрқиб кетсак, онамиз сув ичирардилар.

Қудрат Қултойнинг ёнига келади. Қултой қиз томонга суқланиб – суқланиб қараб қўяди.

Қултой. (*Қиздан кўз узмай*) Шоир айтгандай ойдан ҳам гўзал. Кундан ҳам гўзал.

Қудрат. (*Унга сирли қарайди ва қизга эшитилмайдиган овозда*) Биринчи галда итни йўқот. Йўқ, анови ветернариями, баттарми, ўша ердан одам чақир. Итнини олиб кетишсин. Итни қутирган экан дейверсин. Ветернариянинг каттаси менинг ошнам. Ўзим ҳал қиламан буни.

Қултой. (*Довдираб*) Нега итни йўқотамиз? Нега қутирган деймиз?

Қудрат. (*Унга айёрона термулиб*) Ахир Тошбой муаллимни шу қутирган ит қопди-ку. Уни босиб даволаш керак. Биласан-ку, қутирган ит қопса ҳазиллашиб бўлмайди. Узоқ даволаш зарур. Тушундингми, галварс.

Қултой. (*Унга ялтоқланиб қарайди*) Ҳа-я, демак, Тошбой муаллим ҳам қутиради-да. Эҳх, Худойим-а, ўзим ҳам ишониб кетаяпман. Ақлингизга тасанно хўжайин. Бу бош билан дунёни бошқарсангиз бўлади.

Қудрат. (*Кескин*) Бўлди, илонни ёғини ялама. Хуллас, бугун ишни тўхтатиб тур. Аррачиларингга ҳам жавоб беривор. Анови, кўйнингдаги ҳужжатни, ҳокимиятдаги масъул бор-ку, экологиянинг эговими, эгасими, ҳалиги ипирисқи Тўра довдир имзо чеккан ҳужжатни кўрсат ўша қонунбозларга. Тайсаллашмасин. Пулини олишади. (*Қиз томонга боши билан ишора қилиб илжаяди*) Соё бўйидаги дастурхонни буюққа олиб чик. Мана шу ерда стол безатамиз. Соё мебелчи ҳам келиб қолса керак. Менинг олдимга яқинлаштира. (*Қиз томонга ишора қилади*) ановини кўрмасин. Келишилган сўммани олгач, икковинг соё бўйида ўтиравер. Менга ҳалал бермаларинг. Яъни, бизга.

Қултой. (*Ялтоқланиб*) Тушундим... Тушундим, хўжайин. (*Илжаяди*)

Қултой чиқиб кетади. Қудрат Лола томонга ҳиссу ҳирс билан қарайди.
Саҳна қоронғулашади.

САҲНА

Давлат идораси. Аниқроғи, Қудратдан пора олган масъул шахс Тўранинг хонаси. Тўра ким биландир телефонда бақириб гаплашяпти.

Тўра. А-а-а? Шундайми? Қутирган ит қопган дейсизми? Ким айтди? Ветернария итни ушлабдими? Тошбой муаллимнинг ўзи қаерда экан? Уни кўчага қўйиб бўлмайди, уни даволаш керак. Фалокатда, фалокат. Қаерда қопибди, дейсиз? Тоғчаманда. Қудратнинг ерида дейсизми?. (Бирдан довдирай бошлади) Йўғ-у? Ит кимники экан. Нотайин итмикан? Эгасиз денг. Ҳа майли, Худо асрасин. Нима, энди Тошбой ҳам қутиради денг. Одамга ҳам ташланиб қоладими?

Тўра қултелефонини ўчириб, тақ эткизиб стол устига ташлайди. Нимадандир хавотир олгани сезилиб туради. Бир нуқтага тикилиб қолади.

Тўра. (*Ўзига ўзи гапирди*) Қизик... Қудратнинг дачасида Тошбой нима қилиб юрибди? Бу табиат жинниси ниманидир ис олиб борганов. Қудрат ўша ердаги дарахтларни кесиб, тозалаб завод қуришга бел боғлаганидан хабар топганмикан? Қудрат мен қонуний иш қиляпман деб минг қарилласа ҳам, барибир дархтни кесди, деган гап ёмон. Ишқилиб, охири бахайр бўлсин.

Шу пайт ташқарида тақур – туқур эшитилиб хонага бир қўли боғланган, ёқавайрон уст - бошда, пишнаб, ҳаллослаб Тошбой муаллим кириб келади. Уни кўрган Тўра тахта бўлиб қотиб қолади.

Тўра. *(Тили калимага келмай гулдирайди)* Си-и-и-ззз. Кутирган... кутирган ит.. нима қилиб бу ерда? *(Кўрқанидан орқага чекинади)*

Тошбой. *(Унга нафрат билан тикилади)* Нима?? Кимни кутирган деяпсан? Сен ўзинг кутиргансан! Агар кутирмаганингда кўра била туриб шундай жаннати жойни таг - туби билан куритишларига рухсат бермасдинг. Агар кутирмаганингда Қудрат тентакка қўшилиб Тоғчаманни абгор қилмасдинг. Агар кутирмаганингда Қудратдан пора олиб юздан зиёд дарахтни кесиб ташлаши, ўт- ўлан мавж ўрган ялангликни сурдириб ташлашлари учун рухсат бермасдинг. А-а-а-а? Айт, қайси калла билан бу жинойтга бош қўшдинг. Айтиб қўяй, ҳамманг қамаласан. Прокурорга бордим, умрим бино бўлиб биринчи марта бировнинг устидан шикоят ёзиб бердим. Агар у ҳам Сенларга шерик бўлмаса, бугун - эрта албатта текширади. Ҳокимга бордим, вилоят ҳокимлигига кетган экан.

Тўра. *(Мутлоқ эсини йўқотиб қўяди. Довдирайди)* Нима-а-а-ла-арр, деяпсан? Ахир, ҳокиминг ўзи рухсат берган.

Тошбой. *(Унга нафрат билан қараб)* Сен-чи? Сен-чи, Сен ҳокимни ҳам, Қудратни ҳам қайтармадингми?

Тўра. *(Унга хезланиб)* Менга нима дейсан? Қўлида қарори бор.

Тошбой. *(Унга яқинроқ бориб, тумшугига ияк қадаб)* Қарорни ҳам у иблис пулга чиқартириб олган. Ҳамманг сотқинсан. Арзимаган нарсага дов - дарахт, яшил ўтлоқ тугул Ватанни ҳам сотиб юборасанлар. Агар Президент билса, биттанг ҳам омон қолмайсан, кетадиган жойингга кетасанлар. Давлат раҳбарининг ўзи кўчат экиб намуна кўрсатапти. Яшил Макон яратиш ғоясини ўртага ташлади. Тушунаяпсанми? Келажакни, Сенинг, Сенга ўхшаганларнинг бола - чақангни асраб қолиш, келажакимизни сақлаб қолиш учун шундай қилинаяпти, билаяпсанми, ҳаромхўр?!

Тўра. *(Ўзини қўлга олиб, ортга тисланавераган ҳолда)* Ҳар бир гапинг учун жавоб берасан. Сен кутирган жиннисан. Йўқол бу ердан *(қўли билан қуш ҳайдагани каби кет шиорасини қилади)*. Кет!. Милиция чақираман, кет!!! *(Тошбой қўлига қўлтеелефонни олиб телефон қилади)* Охрана-а-а-а! Охра-а-на-а-а-а!!!

Тошбой. *(Бир ташланиб унинг ёнига яқин боради-да, бўйнидан буғиб олади)* Сенга кутиришни кўрсатиб қўяман. Ким жиннилигини кейин биласан. Тошбой уни унинг юзига мушт туширади. Тўра “вой дод”лаб бақираверади. Тошбой уни бир силтайди. Тўра ерга йиқилади. Шу тобда хонага икки нафар эшик қоровули кириб келади-да, Тўрани Тошбойнинг ҳамласидан кутқаришади. Тошбойни судраб - тортқилаб олиб чиқиб кетишади.

Тўра. *(Ҳансираб қаергадир телефон қилади)* Алло-о-о! Алл-о-о!!!
Ҳомид Расулович, анови қутирган ит хонамга кириб менга ташланиб қолди.
Нима-а-а-а? Анови Тошбой муаллимни айтаяпман. Бу туманда тинчлик ва
тартибга жавобгар сиз-ку, уни бундай қўйиб бўлмайди. Ақлдан ҳам озганга
ўхшайди. Кетди. Менинг хонамдан олиб чиқиб ташладилар!

У хансираб курсига чўкади. Столга тирсак тираб икки қўли билан юзини тўсади. Уфф тортади. Қўлларини тушириб ўйга ботади. Шу ҳолатда хонага Ҳайдар ота кириб келади. Тўра ўрнидан туради у ёқ - бу ёғини тузатган бўлади.

Тўра. Ассалому алайкум, келинг, устоз. Соғлигингиз яхшими? *(Тавозе билан унга қўл чўзади. Ҳайдар ота унга ёқтирмага қўйи қўл чўзиб, саломига алик олади).*

Ҳайдар ота. *(Унга синовчан тикилиб)* Менинг ҳаммасидан хабарим бор. Бугун хабар топдим. Тошбой муаллим уйимга тўполон қилиб борди. Ана, ташқарида кўрдим. Қоровулга айтдим, шу ерда ўтира турсин, дедим. Ўғлим телефонимни кўтармаяпти. Тоғчаманга боламаиз ҳозир. Шу гаплар ростми?

Тўра. *(Довдираб).* Қайси гаплар?

Ҳайдар ота. Ўғлим билан биргаликда Тоғчамандаги ўрмонни йўқ қилиб, ўрнига тош заводми, ғишт заводми қурмоқчимисанлар? Шунини сўраяман? *(Энди даргазаб бўлади).* Сен, ҳокиминг, ҳатто вилоятдаги валломатинг ҳам ўғлимга рухсат берибсанлар-ку.

Тўра. *(Мингирлаган қўйи)* Мен нима дердим, ахир хўжайинлар хайрихоҳ бўлиб турибди-ку. Бунинг устига ўғлингизнинг феълени биласиз...

Ҳадар ота. *(Овозини баландлатиб)* Мени ҳам биласан. Эллик йил шу ерларда раислик қилганман. Тоғчаман қанчалаб одамлар, ҳатто ҳорижликларнинг ҳам ҳайратини тоширган. Эсингдами, энди ўқишни битириб келганингда агрофирмага мен Сени ишга олганман. Худога шукр, қанчалаб шогирдларим бор. Ҳатто вилоят раҳбаринг ҳам қўлимда ишлаган. Оёғим узангида узоқ турганининг сабаби, хато - камчилигим бордир, лекин элга хиёнат қилмадим. Элнинг райига қарши бормадим. Элни хўрламадим. Элнинг ризқига кўз олайтирмадим. Фаришта бўлмасам ҳам, лекин иблис ҳам эмасман. Менга қара, бунчалар нафс гадосига айланиб қолгансанлар-а? Халқнинг мулкини топтамадим, Сенларга ўхшаб?

Тўра . *(Эсанкираб)* Нега менга.... бундай... бундай деяпсиз?

Ҳайдар ота. *(Ижирганиб)* Ҳа, Тоғчамандаги дов - дарахт элнинг мулки эмасми? Билиб қўй, ўсаётган ҳар бир дарахт бир одамнинг эмас, бутун элнинг мулки бўлади, бутун бир элга доҳил бўлади. Уни ўз билганингча кесиб, қуритиб юборишга ҳақкинг йўқ. Умуман, Тоғчаманнинг ўзи дам оладиган, қанчалаб одамларга ҳордиқ бўладиган, астма ва бошқа

хасталикларга шифо бўладиган маскан. У ерда кўкқайтириб завод куриш тентакликдан бошқа нарса эмас. Жуда шу бирор нарса курмасанг ўлиб қоладиган бўлсанглр ана, Тоғчамаанга етмасдан, кенг адир тагидаги текисликда бирорта санотория кур. Тоғчамааннинг ҳавосидан одамлар баҳра олади. Болалар орамгоҳи куриинглр. Мени билмайди дема, ўғлим билан ҳамманг бир чўмичдан сув ича бошлабсан. Ҳокимият кўлимга тегди, деб ҳар билган нарсангни ейверасанларми?

Тўра. (*Энди тамоман довдираб*) Ҳамма ишнинг тепасида ўғлингиз турибди-ку...

Ота. (*Кинояли ва аламли илжаяди*) Ўғлиммас, ўғлиммас... (азоб ичра жилмаяди)

Тўра. Унда ким турибди?

Ота. Ўғлимнинг пули, Сенларнинг нафсинг турибди бу ишларнинг тепасида. Пул ва нафас бирикса бутун оламни вайрон қилади. Буни яхши биламан. Сенлар ундан кўрқасанми ё шунчаки унга хайрихоҳ бўлаяпсанларми, унинг кўлидаги ҳужжатлар осмондан тушаяптими, шунга хайронман. Тўғри, у дарахтларга қирғин келтирмоқчи, лекин унинг кўлидаги болтани Сенлар бердинглр-ку, Сенлар уни йўлдан қайтариш ўрнига, очкўзиликларинг эвазига томошабин бўлиб ўтирибсанлар-ку. А-а-а? Сенлар ўғлимдан ҳам кўра хавфлироқсанлар. Очигини айтайми, ўғлимни оқламайман. Лекин айтиб қўяй битта порахўр раҳбар минглаб очкўз одамдан хавфлироқдир. Чунки у бир имзо билан ими - жимида кўп нарсани сотиб юбориши мумкин.

Тўра. (*Энди аччиқланиб*) Бу гапларни олдин ўғлингизга айтсангиз бўлармиди?

Ота. Айтдим. Кўп айтдим. Бу гал Тоғчамаан адоғида санотория курмоқчиман деб алдади. Ўз отасини алдади. Анови Тошбой муаллим айтмаганда эди, билмасдан юраверардим. Билганимда кеч бўларди. Хуллас, юр олдимга туш, мен билан Тоғчамаанга борасан.

Тўра. Мен у ёқда нима қиламан?

Ота. (*Киноя билан*) Бугун эрталаб бординг-ку, яна борасан. Ўз кўлинг билан берган ҳужжатингни қайтариб оласан.

Тўра. Мен боролмайман... (*Инграниб гапиради*) Ахир...

Ота. (*Ундан нафратланиб*) Иштонини булғаган бола ўхшаб бўзираясан-а? Ҳаммангнинг орқанг тозамас, кўрдингми? Хавотир олма, ўғлимни ўзим тўхтатаман. Айтдим-ку, ташқарида Тошбой муаллим кутаяпти. Фақат бир гапим бор. Эшит, уни ҳеч қандай қутирган ит қопмаган. У қутирмаган. Нафс йўлида ўзининг келажаги танасига болта урадиганларни қутирган деса бўлади. Ҳа, ўғлимни, Сенларни қутирган десам бўлади. Худодан кўрқмадингларми?. Эссиз одам? Хайф Сенларга!

Хайдар ота унга нафрат ва ғазаб билан термулади-да, хонадан чиқиб кетади. Тўра қўлтелефонини очиб Қудратга қўнғироқ қилади. Телефонга жавоб бўлмайди.

Тўра. *(Ғазабланиб ўзига ўзи сўзляпти)* Ланъати Қудрат. Иблис, телефонни ҳам кўтармайди. Маишат қилиб ётгандир-да... Тошбой муаллим чолни тамом ўзига оғдириб олибди. Чолнинг ғазаби ёмон. Худо кўрсатмасин, чол йўлга чикса, ёмон, қайтариш мушкул. Экология вазирлиги, ундан тепароқда ҳам танишлари бор бунинг. Ҳоким билан жиддий гаплашишим керак...

Тўра бир нуқтага тикилиб қолади. Сўнг стол устидаги телефон гўшагини олиб қўнғироқ қилади.

Тўра. Алло. Ҳоким келмадиларми? Келсалар айтинг, у кишида жуда зарур гапим бор. Албатта бугун учрашмасам бўлмайди.

Саҳна қоронғулашади.

САҲНА

Тоғчаман. Қудрат ўша жойда, табиат яшнаб, ғуж дарахтзор худди ўрман каби чайқалган хузурбахш худудда четдаги курсида ўтириб тевааракка завқ шавқ билан қараб, қоғозга нималарнидир ёзиб - чизаётган Лолага хирс билан қарайди. Қудратнинг шотири Қултой елим стол олиб чиқади. Қиз учун дастурхон тайёрлашмоқда. Қултой енгил ва ихчам елим столни қулайроқ жойга ўрнатиб, яна чиқиб кетади-да, зумда иккита елим курсича (стул) олиб келиб, стол ёнига тиркаб қўяди. Қудрат ҳамон қизни кўзатиб турибди. Қиз атрофга шавқ ва хайрат ила суқланиб қараб- қараб қуяверади ва дафтарига нималарнидир ёзади. Қултой зипиллаб яна чиқиб кетади-да, бугал турли ичимлик ва мева – чевалар олиб келиб стол устига қўяди-да, ўз хўжайини Қудратга: “Ҳаммаси тайёр, бемалол маишат қилаверинг...”, деган маънода сирли илжайиб, бош ирғаб қўяди-да, саҳнадан чиқиб кетади. Қудрат ҳамон қизга ўзгача бир нигоҳ билан термулиб тураверади. У саҳнанинг ён томонига тикилади. Саҳнада яна ўз ёшлиги билан юзма - юз келади. Саҳнада Қудратнинг ёшлиги ва ўша Мастурани кўрамыз. Яъни, унинг хаёлидан ўтказаяётган воқеаларни томоша қиламыз.

Қудратнинг хаёли:

Йигит ва қиз саҳнага чиқиб келишади. Иккиси ҳам кайфиятсиз. Маҳзун.

Қудратнинг ёшлиги. (*Мастура*нинг юзига тикилиб жаҳл билан) Айтдим-ку, Сенга! Нега кеча кетмадинг?! Бу ерларга бошқа келма! Энди унут, бу жойларни. Амалиётни ҳам бошқа жойда қилавер кейин. Вилоятда нима кўп, шифохона кўп.

Мастура. (*Ҳиқиллаб*) Ўйлаб кўринг, балки ота - онангизнинг олдига иккаламиз бирга борармиз...

Қудрат. (*Унга газабланиб қараб*) Йўқ. Бўлди, бас қил! Мен Сенга уйланомайман. Кеча айтдим-ку, бу шунчаки хатолик оқибати. (Энди юмшаб майинроқ гапиришга уриниб) Очиги, сенга шунчаки овуниб юрган эканман.

Мастура. (*Унга газаб билан қарайди. Лаблари титрайди*) Нима... Нима дедингиз? (*Ингранади*) Мен Сизга овунчоқ ё ўйинчоқ бўлганмидим?

Қудрат. Ҳа-а-а!!! Нима дейсан? Ўзингни ўзинг шарманда қилмай, қорнингдагини гумдон қил. (*Чўнтагидан пул олиб узатади*) Ма, мановини ол! Мен ўзим вилоят марказидаги врач танишимизга илтимос қиламан. Яхшиси, шу ернинг ўзида олдириб кетганинг яхши. Ахир ўзинг ҳам бўлажак дўхтирсан, қорнинг катталашса кейин кеч бўлади.

Мастура. (*Синиқ жилмайиб*) Сенинг ишинг бўлмасан номард. Ўзим ҳал қиламан бу ишни. Пешонамдан кўрдим, Лекин, сен одам эмассан!

Қудрат. Сенсирама! Оғзингни ёп! Бўлмаса манови жардан (*сахна қиргогига тортқилаб олиб келади*) манови жарликдан пастга улоқтириб юбораман. Ўлигингни ҳеч ким тополмайди. Жаҳлимни чиқарма.

Мастура. (*Титраб - қақшаб*) Мен Сени қарғайман. Мени алдадинг. Мени йўлдан урдинг. Сен Худодан топасан бир кун! Албатта, у дунё тугул бу дунёда жазоингни оласан. Сени Худога солдим...

Қудрат. (*Ўшқиради*) Йўқооолл! Ҳозир пастга отивораман!!!

Қудрат *Мастурани билагидан тортиб жарга иргитмоқчи бўлади.*
Мастура *бир силтаниб ерга ўтириб қолади ва юзларини тўсиб зор - қақшаб йиглайверади. Қудрат газабини босолмай ҳансираб нафас олади. Қиз ўрнидан туради-да, ҳиққиллаб йиглаган ҳолда оғир - оғир қадамлар билан сахнадан чиқиб кетади. Қудрат унинг ортидан ижирганиб қараб кўяди ва у ҳам сахнани тарк этади.*

ҲОЗИРГИ ДАВР...

Энди ўша лавҳаларни эслаётган Қудратнинг ҳозирги ҳолатига қайтамиз. У қаршисидаги Лолага қараб жилмаяди. Қўлларини бир - бирига ишқаб тузатилган стол ёнига келади. Иккита финжонга "Баржом" ичимлиги қуяди. Ими-жимиди, тезлик билан чўнтагидан аллақандай иккита таблетка олиб финжонларнинг бирига солади ва ҳамон нималарнидир ёзиб - чизаётган Лолага бошқача нигоҳ ташлайди. Ўша нимадир кўшилган финжонни олиб қизга қарайди

Қудрат. (*Қўлида финжон қиз томонга юраракан*) Лолахон, синглим бу дейман бизнинг жойимиз Сизга ёқиб қолганга ўхшайди.

Лола. Ҳа, жуда бетакрор, гўзал, тирик табиат нафаси уфириб турибди. Фақат...фақат (*замгин тортади*) машина келармикан? Қайтсам бўларди. Тошбой муаллимдан хавотир олаяпман. Яхши Инсон эканлар, мени деб бирга келгандилар. Бу фалокатга йўлиқиб ўтирибдилар

Қудрат. (*Лоланинг рўпарасида туриб финжонни узатаркан*) Мана шуни ичиб олинг, “Баржоми” бу. Биладан, спиртли ичимлик ичмайсиз (*тилёзмалик билан*) ва тўғри ҳам қиласиз. Қиз боланинг ҳаёси ва одоби унинг гўзаллигига гўзаллик қўшади. Тошбой муаллимдан хавотир олманг. Ҳозир шифохонда. Ҳеч нарса қилмаган. Машина, албатта келади. Мана шу Баржомини ичиволинг, чанкагандирсиз.

Лола ундан миннатдор бўлиб финжонни олади. Шу пайт дархтзор томондан бульдезорнинг гуриллагани ва матоарранинг тариллаши эшитилади. Қиз чўчиб кетади ва қўлидаги финжонни қўлбола тўнкакурси устига қўйиб ўша томонга қарайди. Қудрат ҳам бу холдан саросималаниб қолади.

Лола. (*Қудратга ваҳима билан тикилиб*) Кимлардир бу ердаги дарахтларни кесишаётганга ўхшайди. Ахир кесиш мумкинмас-ку?! Аниқ кесишяпти.

Қудрат. (*Сири очилганидан довдираб*) Қўйсангиз-чи, бу ерда дарахт кесишга ким ҳам журъат қилоларди. Эътибор берманг.

Шу лахзада қўлида арра тутган Қултой чошиб чиқади. Қудрат унинг юзига хавотир билан, нима гап, деган маънода тикилади. Қултой хансираган қўйи дарахтзор томонга бош ирғайди.

Қултой. (*Ҳансираб*) Соли мебелчининг ўзи аррачиларни қайтариб келди. Дарахтларни кесаман, деб жанжал қилаяпти. Бугун кесиб олиб кетаман деяпти. Бир кун сабр қил десам ҳам кўнмаяпти.

Қудрат. (*Қизга илкис қарайди. Шошиб қолади. Қизнинг билиб қолганидан довдирайди. Шунчаки юзига ясама табассум бериб*) Нима бало, Солининг калласи кетганми? Мастми ё? Ахир бу ердаги дарахтлар (энди унга тишини ғижирлатиб, нафрат билан) кесилмайди, демадингми? (Қизга эса ваҳима аралаш қараб қўяди). Бор, тинчит!

Лола нималар бўлаётганини англаб-англамай Қудрат ва Қултойга ажабсиниб қарайди. Шу пайт ичкаридан, дарахтзордан Қўлида болта тутганча Соли мебелчи чошиб чиқади. Қултой кўрқиб кетганидан ўзини четга олади. Лола анграйиб қолади.

Соли. (*Қудратга кинояли илжайиб*) Э-йй, ўзлари бу ерда (Лолага сирли қараб) панада эканлару, манови югирдаклари (Қултойга қарайди) акам ҳокимятга кетганлар, бугунчалик кесманглар деб жонхалак бўлаяпти. Мен

бугун олиб кетишим керак! Мен ёғоч керак. Иш тўхтаб ётибди. Лафзингизда турунг энди, Қудратбой!

Қултой. (*Жовдираб*) Бунча қайсарлик қиласиз-а?! Шунини кейинроқ (Лола томонга имлаб кўяди) ахир кўриб турибсиз-ку

Соли. (*Уларга бир - бир қараб*) Менга қизиғи йўқ!

Лола. (*Қалтираган кўйи*) Кес... кес... кесмоқчимисизлар?

Қудрат нима деярини билмай Солига қахрли тикилади. Илжайди.

Қудрат. Э-ей, йўқ! Ошнамитиз шунчаки ваҳима қилаяпти. Бироз тоби қочган шекилли.

Қултой. (*Қудратнинг кинояли гапидан куч олиб Солига ижирганиб қарайди*) Томи кетганган ўхшайди.

Соли бир сапчиб тушади. Ғазаби баттар кўзийди. Ўзини тутолмайди. Қултойга ҳамла қилади. Қултой чап бериб қолади. Соли энди Қудратга юзланади.

Соли. (*Ўшқириб*) Ахир пулини олдинг, манови оғзинг билан дарахтларнинг ҳаммасини бугун кесиб олиб кетасан дединг. Ахир мен фабрикамга бугун ишчиларни ҳам айтиб қўйганман.

Қудрат. (*Ерга қараб нима деярини билмай, ижирганади*) Бас қилсанг-чи...

Шу пайт Қултой анови тўнқадан ясалган қўлбола курсидаги финжонни олиб ичидагини даст кўтариб ичиб юборади. Қудрат унга қараб тош қотади. Буларнинг бу жанжали моҳиятини англаб қолган Лола Қудратга ачиниш билан қарайди. Сукунат... Сокин мусиқа берилади. Қултой энди турган жойида чайқала бошлайди. Гандираклаб юриб келади-да, Лоланинг ёнига келиб ғалати қилиқ қилиб, қийпанглайди. Унга тегажожлик қилмоқчи бўлади. Қизнинг қошида қийшанглайди. Гандираклаб йиқилади ва шу зоҳати уйқуга кетади. Соли бу томошани кузатиб хангу манг бўлиб қолади. Лола эса тўнка курси устидаги финжонга тикилиб қолади ва ҳолатни ҳис қилиб, Қудратга ижирганиб қарайди. Соли Қултойнинг тепасига келиб энгашади, тиззанлаб ўтириб оладида, уни турғизмоқчи бўлади.

Соли. (*Эсанкираб*) Ҳойй, Сенга нима бўлди?.

Лола. (*Тўнкакурси устидаги финжонни қўлига олиб тикилади ва қўлида финжон тутиб Қудрат томон юра бошлайди. Титраб- ҳиққиллаб*) Бу... бунга нима қўшгандингиз? Мени... мени... (Финжонни ерга ташлайди-да, шарт бурилиб тўнкакурси ёнидаги қоғозларини олиб) Мен Сизларни... одам деб ўйлабман... Қотиллар!! Иблислар!! Мана Сенларнинг асл башарангни одамлар кўриб қўйсин.

Лола шими чўнтагидан қўлтелефони олиб, атрофни тасвирга ола бошлайди. Қудрат югириб бориб унинг қўлидан қўлтелефони

тортиб олади-да, ерга ўриб, оёғи билан босиб, мажақлаб ташлайди. Сўнг Лолага яқинлаша бошлайди. Лола орқага тисланади. Лолани тутиб, бўйнидан буғиб олади. Лола ҳушидан кетиб йиқилади. Чўзилиб ётган Култойни турғизмоқчи бўлаётган Соли Қудратнинг бу тажоввузидан эсанкираб, хангу ман бўлиб қолади. Ўрнидан туриб кетади.

Соли. (*Бақириб*) Нима қилаяпс- а- а-а н-н-н?! Жинни бўлдингми?!

Қудрат. (*Унга ғазаб билан ўкраяди*) Ўчир овозингни. Қўй уни, Култойга жин ҳам урмаган. Ўзига келади. Мановини кўтарайлик.

Соли. (*Қизнинг тепасига келиб*) Тирикми, ишқилиб? Нималар бўлаяпти, бунчалар касофатсанлар-а?

Қудрат. Ваҳима қилма. Кўтар бир томонидан. Ёрдамлаш.

Соли. (*Анграйиб*) Нима қилмоқчисан?

Қудрат. (*У ёқ бу ёққа аланглаб*) Бу бизни гумдон қилади. Қутилишимиз керак. Сойга ташлаворамиз.

Соли. (*Бир санчиб*) Нима-а-а-а-?! Тентакмисан?. Сен жиннисан!!!

Улар иккиси ҳам бир-бирига қараб қолишади. Суқунат. Ғамгин мусиқа янграйди.

Соли. (*Бош чайқаб*) Бундай қилма! Асло бундай қилма! Ўзингни бос... Менга ҳеч нарсанг керакмас. Касофат экансан, сен...

Соли сахнадан чиқиб кетади. Шу маҳал машинанинг овози эшитилади. Сахнага Мастура (унинг ҳозирги 45 -50 ёшлиги) отилиб киради. Ерда ётга қизига ва Қудратга қараб тахта бўлиб қолади. Қудрат уни кўриб қарахт ҳолга тушади. Ғамгин мусиқа янграйди. Қудрат турган ерида титрай бошлайди. Тиззалари қалтирайди.

Қудрат. (*Тамоман ўзини йўқотиб*) С... Се ... Сен... Мас... Мастура... С. Сен

Мастура. (*Унга қисқа ониятда нафрат билан бир қарайди-да, жонҳолатда қичқириб Лола томон отилади*) Қиз-и-и-и-и-м-м-м-м-м!!!

Мастура Лолани силкилай бошлайди. Қудрат ақли - ҳушидан айрилган каби Мастуранинг бу ҳолатига телбанома қараб туради. Мастура Лоланинг бошидан тутиб зор - қакшаб чинқиради. Лола ўзига келади, кўзини очади. Мастура унинг юз - кўзидан ўпаверади.

Лола. (*Иҳраб*) Ойи... Ойижон... Сиз...Сизмисиз?

Мастура. (*Йиғлаб*). Мени кўрқитма болам. Жон болам, Сенга нима бўлди? Бу ёқларга келишинни сира истамагандим. Сенинг бу ерларни кўришингни истамаган эдим, болам.

Лола. Ойии. Ойижон. Яхши... Яхши ойииии

Мастура. (*Қудратга нафрат билан бир қараб қўяди-да, қизининг ўзига келганидан биров хотижам тортиб*) Кеча менга телефон орқали бу ердан

видеотасвирлар жўнатганинг ҳамона тинчим бўзилди. Эрталаб самолётга чиқиб учиб келдим.

Лола. *(Энди ўзига келиб, атрофга аланглайди. Қудратга кўзи тушиб титраб - қақшайди ва кўз ёшларини тўхтатолмайди)* Бу... бу ... одам котил... Ойии... Бу ифлос...

Мастура ҳам, Лола ҳам аянчли аҳволда қолган Қудрат қарашади.

Мастура. *(Қизининг бошини бағрига маҳкам босиб)* Ундай дема болам. У... У сенинг отанг бўлади. Отанг болам. *(Мастура уввос тортиб йиглаб юборади)*

Ғамгин мусиқа янграйди. Қудрат гандираклаб ўрнидан туради. Лола ойисига термулиб анграйиб туради. Қудрат юзларни қўли билан тўсади. Саҳнанинг ўрмон томондаги чети, жарлик томон ортга тисланиб юра бошлайди. Шу маҳал саҳнанинг бир бурчида ётган Қултой ҳам ўзига келади. Ортга тисланиб бораётган Қудратга хавотирланиб қарайди

Қултой. *(Қудратга ваҳима ила тикилиб)* Хўжайин... Хўжайин жарлик, орқангизда жарлик.

Қудрат ҳеч нарсани эшитмайдиган ҳолатда қарахту лол. Мастура ва Лола ҳам ўрнидан туришади. Улар Қудратга қарашади. Бирдан саҳна қоронғу тортади. Қудратнинг аянчли чинқириви эшитилади. Биз уни жарликдан пастга қулаб кетганини ҳис қиламиз.

Тез ёрдам машинасининг овози эшитилади.

САҲНА

Шифохона. Қудрат палатада оғир аҳволда. Ҳайдар ота унинг тепасига, кравот ёнига келади. Ўғлига қайғу ва ҳасрат билан қарайди. Беморнинг томирларига осма укол, оғзи бурнига эса кислород найчалари уланган.

Ҳайдар ота. *(Ғамгин, синиқ овозда)* Ўғлим, мана уч кундирки бир ўзинг ётибсан... Хотининг, икки ўғлинг дунёнинг бир чеккасидаги фирманг иши билан оввора, бунинг отини бизнес дейсанлар... Билмайман, шунча бойликни нима қиласанлар? Тўймаслик касали бу аслида. Қўша - қўша уй, беҳисоб фирма-ю заводларга эга бўлдинг. Фақат буларни кўп нарса йўқотиш эвазига орттирдинг, болам. Гапимга қулоқ осмадинг. Хотининг, болаларинг ўша олисдан, тубканинг тубидан қачон етиб келишларини Худо билади. Афсус, атрофингдаги учарлар бирдан зим-зиё бўлиб йўқ бўлиб кетишди. Улар пул ошнаси эдилар. Пул ошнаси кул ошна эканлигини тушуниб етмадинг. Қара, ҳаммаси қочди. Биттаси ҳам йўқ. Улар энди Сенинг тузалмаслигингни билишади. Сендан умидини узишган...

Ота ерга бош эгиб ҳиққилай бошлайди. Шу маҳал палатага эгнида оқ халат ташлаган Мастура кириб келади. Чол ўрнидан туриб унга умид билан жовдираб қарайди.

Ота. (*Титраб - қақшаб*) Ўғлим жонталаш ҳолда ётибди. Дўхтирлар тайёргарлигингизни кўринг, бир - икки кунлик умри қолди деяпти.

Мастура. (*Унга замгин қарайди*) Ота, бу ердаги шифокорлар билан гаплашдим. Чиндан беморни жойидан қимирлатиб бўлмайди. Вақт эса ғанимат. Мен Тошкентга, ишхонамга ҳам кўнғироқ қилдим. Бу ердаги бош шифокор билан ҳам гаплашдим. Бундай пайтда иккиланиб ўтиришнинг кераги йўқ. Аввола Оллоҳдан шифо тилаймиз. Лекин, беморни ҳозирок операция қилмасак бўлмайди. Юракнинг сўл қисми пастада нимадир, учкир нарса, худди осколька каби қадалиб қолган. Дарахт чўкири ҳам бўлиши мумкин. Фақат жарроҳлик учун розилик хати ёзиб берасиз. Олисдаги яқинларини кутолмаймиз.

Ота. (*Унга боқиб, изтироб билан кўз ёш тўкаверади*) Раҳмат қизим. Мен розиман. Боламни Сизга, Сизни Худога топширдим, қизим...

Мастура. (*Унга далда бериб*) Ота, мен шифокорман. Бемор олдида жавобгарман. Фақат Сиз ҳеч нарсани ўйлманг. Ҳозир ўғлингизни жарроҳлик хонасига олиб ўтамиз. Сиз энди уйингизга бораверсангиз ҳам бўлади. Дуо қилиб туринг.

Ота. (*Эсанкираб*) Йўқ, мен шу ерда, ховлида ўтираман. Уйга бороламанми, қизим. Икки дунёси вайрон одамнинг уйда хотиржам ўтириши мумкинми, жоним қизим. Энди бу ер юзида менинг уйим йўққа ўхшайди.

Ота Мастурага илтижоли боқиб, кўз ёшларини аритади. Мастура унинг қўлидан тутиб палатадан ташқарига олиб чиқиб кетади.

Шу тобда ҳалиги икки сайёралик пайдо бўлади. Улар жон талвасасида ётган Қудратнинг тепасига келишади.

Биринчи ўзга сайёралик. Сўнги нафасини олаяпти. Ҳаво етишмаяпти.

Иккинчи сайёралик. Сайёрабоши бизга Яратганнинг изми билан ўпка йўлига нур юборишимизни тайинляпти. Унинг ўпкасидаги томирларга қарғиш тикилиб қолган.

Биринчи сайёралик. Ана кўраяпман. Айниқса, анови шаҳид тут, бир замонлар танасига тўрт ўғлон боғлаб қўйилиб, отиб ташланган тутнинг қарғиши, кейин арча билан қарағай ва чинорнинг қарғиши тикилиб ётибди. Эрталаб уни операция қилишади.

Иккинчи сайёралик. Барибир ўлади, жони узилади.

Биринчи сайёралик. Парвордигор изми билан унинг бўғзигача етиб келаётган қарғишни олиб ташлаш лозим. Дарахтларни ёрдамга чақиришимиз, улар ўз қарғишларини қайтариб олишлари керак. Улар майли бунинг

тепасида ўз мунгли ва маҳзун кўшиқларини айтишсин. Дунёни дарахтларнинг маҳзун кўшиқлари уйғотсин! Зора, бу ҳам шунда қайта уйғонса.

Иккинчи сайёралик. Чақир! Чақирсанг-чи, дарахтларни! Ҳозир бунинг жони чиқиб кетаяпти-ку...

Биринчи сайёралалик фалакка кўл чўзади. Сахнада чакмоқ чақиб момогулдурак гумбирлайди. Атроф ёришиб ўчади-да, мусиқа янграйди. Сахнада энди спектаклимиз бошидаги рамзий дарахтлар пайдо бўлишади - пластик ҳаракат бошланади. Яъни, тириклик рамзини ифодаловчи пластик рақс ижро этилади. Дарахтлар рамзи бемор ётган кроват тепасига келишиб тирикликка чорлаш рақсини ижро қилишади. Шунга мос мусиқа – шамолларнинг увиллаши, дарёларнинг тошиб шарқираши, туркийларнинг қадим бир маҳзун кўшиғи янграб туради. Пластик рақс тугагач сахна ёришади. Беморнинг инграгани эшитила бошлайди.

Қудрат. *(Ётган жойида инграб)* Ҳав-о-о-о-о... Ҳа-а-в-о-о-о берингл-а-а-а-р-р... Ҳа-а-ав-о-о... Ҳав-о-о- о... Ҳа-в-о-о-о...

Осмонда яна бир бор чакмоқ чақиб сахна қоронғулашади. Беморнинг тепасида уни операция қилишаётганини англаймиз. Сукунат ичра юракнинг дуқури ё соатнинг уриб туриши қоришиқ ваҳимали мусиқа янраб турибди. Нимқоронғулик ичида уч-тўрт шифокор беморнинг тепасида туриб жарроҳлик амалиётини башаришаяпти. Уларнинг овозлари эшитилиб туради.

Биринчи овоз. Қон босими ошиб бораяпти.

Иккинчи овоз. Юрак уриши тўхтади

Мастуранинг овози. Кислородни кўпайтиринг. Томирига укол юборинг. Қон қуйишни бошланг. Ҳаво босимини бироз пасайтиринг. Ҳа, кислородни шу меъёрда ушлаб туринг. Кардиобелгини кузатинг.

Биринчи овоз. Тушди бироз пастга тушди.

Иккинчи овоз. Юрак уриши сезилаяпти.

Мастуранинг овози. Ҳавони кўпайтиринг. Ўпка тўқималарини жонлантириш учун дори юборинг.

Биринчи овоз. Қон босими жойига тушаяпти.

Иккинчи овоз. Юраги ҳам ура бошлади.

Сукунат чўкади. Сахна бир оз ним қоронғу бўлиб туради-да, ёришади.

Палата. Жарроҳликдан сўнг. Қудратнинг кравоти бошида унинг қон босимини ўлчаб, текшираётган Мастурани кўрамиз. Ғамгин мусиқа янграйди. Мастура беморга мунгли қараб туради. Кўл томирига укол юборади. Шу чоғда сахнага Ҳайдар ота кириб келади. У ўғлининг

тепасида турган Мастурага илтижоли боқади, юзида миннатдорлик туйғуси балқади.

Хайдар ота. (*Мунгайган кўйи*) Қизим.... Ўғлимнинг аҳволи...

Мастура. (*Отага синчков назар ташлаб бир пас жим туради*) Яхши ота, хавотир олманг. Ҳаммаси ортда қолди. Худо хоҳласа яшайди.

Хайдар ота. (*Мастурага меҳр ва самимият билан боқиб*) Қизим, умрингиздан барака топинг. Тошкентдан Сизни бизга Худойимнинг ўзи юборди. Бу ердаги врачлар ҳам оғирликни зиммангизга олиб операцияга жазм этганингизга тан беришяпти.

Мастура. (*Энди ўйчан*) Ҳа, ота Худойимнинг чеварлигига тан бермай иложимиз йўқ. Ҳеч нарса беҳуда рўй бермайди. Шунинг учун айтишади, Сен кўп куйинма, Худойимга солиб кўй, деб...

Ота. (*Ғамгин*) Тўғри айтасиз, қизим. Парвордигор ҳамма нарсани кўриб туради. Ўғлим бу ҳаётда қилган кўп ишларининг жавобини шу ҳаётнинг ўзида олди.

Мастура. (*Унга мунгли термулиб*) Шундай денг. (*Жим туради*). Ёмонликни ер кўтариб юраверади, деб ўйлаган-да, ўғлингиз, ота. Лекин... Лекин мен бу одамга ҳам, Сизга ҳам ҳеч қачон ёмонлик тиламаганман. Тиламайман ҳам.

Ота унинг бу гапларидан ҳангу манг бўлиб қолади. Мастуранинг юзига анграйиб қарайди. Улар бир - бирига термулиб қолишади. Сукунат. Лаҳзалик мусиқа янграб ўтади.

Ота. (*Таажжубда*) Қизим, бу нима деганингиз? Сиз нега бизга, менга ёмонлик тилашингиз керак, болам?!

Мастура. (*Ерга тикилиб, хўрсинади*) Эсингиздами, йигирма уч йил аввал мени остонангиз олдидан қувиб солган эдингиз. Эсингиздан чиқдими, ота? Мен ўша Мастураман. Ўғлимнинг бошини айланторма, бу ерлардан қорангни ўчир деб ҳайдаб юборгандингиз, ота! Мен ўғлингизга ишонгандим. У мени алдаб, бошимга қора кун солгач, ҳеч бўлмаса, Сизнинг раҳмингиз келар, Сиз болангизни йўлга соларсиз, деган умид билан остонангизга бош уриб борган эдим. Чунки, ўғлингиз отам қарши бўлаяптилар, отамнинг юзидан ўтолмаяпман, деганди. Кейин тушуниб етсам, ўғлингиз учун менинг тақдирим сариқ чақага арзимас экан. Ана, яна бир бор танишиб олдик, ота. Бу жуда ҳам қайғули танишув бўлди.

Хайдар ота унинг гапларини эшитиб ҳангу манг бўлиб қолади. Мастурага минг бир азоб ўтида қоврилган кўйи қарайди-да, турган жойида титрай бошлайди. Мастурага қўлларини чўзади. Ерга тиззанлаб ўтириб олади. Аъзойи тани титраб, кўз ёшларини тиёлмай, йиғлаб гапира бошлайди... Ота аянчли алфозда титтраб - қақашаб юзларини кўли билан тўсиб олади. Шу алфозда бир пас туради. Сукунат. Сўнгра

юзидан қўллари олади-да, ерга қарайди. Мастураинг юзига қарашга ботинолмайди.

Ота. *(Ҳамон ердан кўз узмай, дардли оҳангда ихраб).* Қизим, Сени кўрган захотим кўксимда юрагимни нимадир узиб олгандай бир оғрик сезгандим. Нега бундай бўлганини тушунмагандим, болам. (Ота энди манглайини ерга тираб аянчли ҳолда йиғлаб юборади) Кечир қизим! Мени кечир. Ўшанда кўзим кўр, кулоғим кар, мансабу довруғимга бошим айланиб, мақтовлардан ҳаволаниб кетганим ҳам чин. Мен одамларнинг мавқе мартабасига қараб муомулада бўлганимдан, кейинчалик оёғим узангидан узилгандагина билдим. Мартабанг кетгач, атрофингда ҳеч ким қолмаслигини ҳам сўнгра фаҳмлаганман қизим. Кимсан фалончи каттакон билан куда бўламан, деган ўй шавқидан маст бўлганим ҳам чин. Лекин, буларнинг бари жуда майда ҳаваслар, одамийлик бошқа нарса эканлигини афсус, кеч тушуниб етдим қизим. Мени, кечир. Бугун мана ҳаммаси учун жавоб бераяпман.

Мастура. *(Отага раҳми келиб)* Мени кечиринг ота! Сизга тана – дашном қилидим, аслида ҳеч нарса демаслигим керак эди. Мен ҳам ўз тақдиримда борини кўрдим. Узр, ўзимни тутолмадим. Майли, ҳар ким ўз ҳаёт йўлини ўзи яшаб ўтади. Муҳими, ўғлингиз яшайди. Оиласи, Сизнинг бахтингизга омон қолди.

Ота. *(Нолиб)* Оила дейсан, қизим. Мол дунёга ўчлик ҳирси одамнинг кўнгил кўзини ҳам кўр қилиб қўяркан. Ўғлимнинг оиласи ҳам омонат бир оила, қизим. Бир неварам Арабастонда, бири Европада яшайди. Деярли бу ерлардан ўзилиб кетганга ҳам ўхшайдилар... Хотини ҳам хорижда. Ҳаммаси бизнеснинг изидан қувгани - қувган. Ўн йилга яқинлашди хотини билан бирга яшамайди. Худо кўрсатмасин, шу фалокат туфайли ўғлим ўлиб - нетиб қолганда, булар жанозасига ҳам етиб келишолмаскан. Мана ҳозир ҳам гоҳ мендан, гоҳ бош шифокордан телефон орқали соғлигини сўраб туришибди. Айт, шундай бўлгач, оилада оқибат устуни кулагач, бундай оилани оила деб бўладими, қизим? Балким, ўғлим оилада аёлига, болаларига меҳр кўрсатолмагани учун улардан ҳам шундай муносабат қайтаётгандир... Нимасини айтасан қизим, тўғри гапирдинг, ҳар ким ўз ҳаётини яшайди. Экканингни ўрасан деб шуни айтадилар... Буни ўз бошимдан ўтказиб турибман.

Ҳайдар ота мулзам ҳолатда ерга қараб қолади. Мастура унга яқинлашади-да, ўрнидан туришига кўмаклашмоқ учун қўлтиғидан туттади.

Мастура. *(Уни жойидан туришига ёрдамлашмоқчи бўлиб)* Туринг ота, туринг. Худо хоҳласа, ҳаммаси яхши бўлади.

Ҳайдар ота. (*Ўрнидан тургач Мастураинг юзига синовчан тикилиб*) Болам, мени кечиргин... Тўри ҳам, гўри ҳам ёнган одамни кечир, болам. Сен энди шу ерда, шу шифохонада ишлайсанми?

Мастура. (*Бош ирғаб*) Йўқ ота, зарур иш билан келгандим.

Ҳайдар ота. (*Хаёлига келган ўйдан юзи ёришиб*) Агар шу ерда ишлайман десанг, жон болам, ана, хайҳотдай ҳовлим бор, бўш ётибди. Шуни Сенга бераман. (*Ўз - ўзидан завқланиб*) Бугуноқ Сенинг номингга хатлаб бераман. Майли, ишламасанг ҳам сенга бераман! Сен бунга арзийсан болам. Хўп де. Шундай қилсам, елкамдаги оғир юк, гуноҳларим камаяр эҳтимол. Хўп де, болам. Ана, Бош врач ҳам қанийди бизда ишласа, шундай зўр, таниқли дўхтир деб, Сени мақтади.

Мастура. (*Отанинг самимий муносабатидан бир оз кўнгли ёришади*) Йўқ ота, қололмайман.

Шу пайт палатага эгнига оқ халат ташлаб олган Лола кириб келади. У бир ойисига, бир чолга маҳзун боқади. Уларга салом беради.

Лола. (*Ғамгин, қимтиниб*) Ассалому алайкум! Ойижон, келдим. (*Бемор ётган кравотга қарайди*) Аҳволи яхшими? (*Ойисига тикилиб туради*)

Мастура. (*Ҳа маъносида бош ирғайди*) Яшайди...

Лола. (*Бемор ётган кравотга маҳзун ҳолда яна бир бор қараб кўяди*) Ойи, рухсат беринг, биз Тошбой муаллим билан Тоғчаманга бормоқчимиз. Муаллим бутун мактаб ўқувчилари ва ўқитувчиларини оёққа турғазди. Борсам, майлими? Ановилар дарахтларни кесишяптийкан.

Ҳайдар ота она - болага музтар, бир оз хайратланиб ва қизиқсиниб қарайди. Лолага тикилиб тураверади. Ортга тисланади. Бирдан Мастураинг юзига ялт этиб қарайди.

Ота. (*Мастурага эсанкираган ҳолда қараб*) Қизим... Бу ... Сенинг . менинг... (гапи оғзида қолади).

Мастура. (*У ҳам ҳаяжон ва титроққа тушган алфозда*) Ҳа, ота шундай! Бу Сизнинг набирангиз... Ҳа, шундай ота.

Ҳайдар ота Лола томон энтиккан кўйи бир икки қадам ташлайди. Лола ҳам карахт ҳолда чолга юзланади. Уларнинг иккиси ҳам бир - бирига тош қотиб қараб қолишади. Саҳна қоронғулашади.

САҲНА.

Тоғчман. Яна ўша гўзал манзара. Саҳнага энди Соли мебелчи ҳовлиқиб чиқиб келади. Унинг ортидан кўлида матоарра тутган Қултой пайдо бўлади. Шу тобда бульдозернинг гуриллаши ва мотоарранинг

тариллаши эшитилади. Саҳнанинг нарғи томонида дарахтлар кесилаётгани, бу жойга хуруж бошланганини ҳис қиламиз. Бир пасда ҳаммаёқ тинчиб қолади. Саҳнада турган Соли мебелчи Қултойга ажабланиб қарайди.

Соли. Нега тўхташди? Бор, билиб кел!

Қултой югириб саҳнадан чиқиб кетади. Соли мебелчи саҳнада қад ростлаган ўша йўғон тут дарахти ва чинорлар танасини завқланиб сийпаб қўяди. Уларга боқиб, нималарнидир чамалаб, завқланади ўзича. Шу пайт саҳнага Қултой учиб чиқади. Нафаси бўғзига тикилиб хансирайди.

Соли. (*Ҳадик билан*) Нима гап? Нега тўхташибди.

Қултой. (*Шошиб – пишиб*) Расво. Ҳамма нарса расво бўлди. Экология ҳам хабар топган. Экологиядан одам келибди.

Соли. (*Ранги – қути учиб*). Экология дейсанми? У ерга янги раҳбар келган, биламан. Ҳеч кимнинг йўриғига юрмайди. Жуда каттиққўл, дов – дарахтни одамдай азиз деб биладиганлар хилидан. Чиндан расво бўлибди ишимиз...

Қултой. Бунинг устига анови бор-ку, тентак, Тошбой муаллим, сон - саноксиз чулдирвоқилар билан ўзига ўхшаган муаллимларни, бир грух телевизорчи ва блогерми балогирми, журналистми, ишқилиб, шуларни бошлаб келибди. Тасвирга олиб ётишибди. Иш бошқарувчингиз ҳам жуфтакни ростлаб қолибди. Бунинг устига тоғқишлоқдаги Сув омбори ҳам ўпирилиб кетибди, пастдаги сойдан сел тошиб, йўлларни ҳам бўзиб кетаяпти. Фалокат деб шуни айтадилар-да.

Соли. (*Унга қичқиради*) Фалокат деб Сени, анови, қилғилукни қилиб қўйиб, энди касалхонада жонталаш бўлиб ётган Қудратни айтишади. Нега бўзираясан?! Ўзинг кес, ановиларни ўзинг кесавер. Ол аррани, қўлингга ол! (*Соли саҳнада кўриниб турган дарахтларга ишора қилади*) Фақат Сенлар мени талашдан бошқа нарсага ярамайсан, ярамаслар! Олган пулларингни ҳалоллаб энглар, олғирлар! Пастга ўзим тушаман, нима бўлса бўлди, экологияга ўзим тушунтираман. Мен тадбиркорман. Бу дов - дарахтларни сотиб олганман. Улардан мебель ясайман. Бунинг нимаси ёмон? Қонун фақат шу дарахтларнинг ҳимояси учун ишлайдими? Биз тадбиркорларга-чи, бизни қонун ҳимоя қилмайдими? Нега анграясан, аррани ол, кесавер, дедим-ку!

Доимо буйруққа ва топшириққа кўникиб қолган Қултой ерда ётган мотоаррани тариллатиб саҳнадаги кекса тут танасига яқинлашади. Соли эса шовқин - сурон кўтарилган сайхонлик, дарахтлар кесилаётган пастликка тушиш учун саҳнадан чиқиб кетмоқчи бўлганда, ўша тарафдан Тошбой муаллим чопиб чиқади ва тут танасига арра

тишларини ботиришга чоғланган Қултой томон шахду ғазаб билан отилади. Югириб бориб унинг йўлини тўсади. Қултой мотоаррани Тошбойнинг танасига яқинлаштириб, кўрқитмоқчи бўлади. Тошбой тут тансига елкасини тираб, Қултойнинг йўлига ғов бўлади.

Қултой. *(Жаҳл билан)* Қоч, йўқол. Жонга тегдинг ярамас. Ҳозир ўзингни иккига бўлиб ташлайман.

Тошбой муаллим жойида қимирламай туради.

Тошбой. *(Ҳансираган алфозда)* Сенларни қамашади. Яхшиси, аррангни ташлаб уйингга кет. Ана, экология ходими баённома тузаяпти. Прокуратурага ҳам хабар берди. Бу ерда дарахт тугул унинг бирор шохини ҳам кесолмайсанлар! Мен кеча вилоят ҳокимининг ҳам ҳузирида бўлдим. Тамом, ўйинларинг тугади.

Соли мебелчи уларнинг даҳанаки жангига ижирғаниб қараб туради-да, Тошбой ва Қултойнинг ёнига яқинлашади.

Соли. *(Тошбойга ижирғаниб қараб)* Менга қара, тентак! Сен манави дов-дарахтни итдай кўригунча мактабингга бориб болаларингга таълим берсанг-чи. Ўзингни ишинг қолиб, нега бу ерлада сандирақлаб юрибсан?! Сен дарахтга қоровулмисан ё муаллимисан?

Тошбой. *(Унга ачиниб қараб)* Мен шу дарахтларни ҳимоя қилаётганимнинг ўзи ҳам сабоқ. Бугун бундан муҳим сабоқ йўқ мен учун. Тошкентдаги дарахтларни қириб тугатдинглар, водийни ялонғочлаб бўлдинглар, энди тоғ олди ўрмонларига ҳам ҳужум қиляпсанларми? Сенлар фақат ҳозирни, шу бугунни ўйлайсан. Эрта билан ишинг йўқ. Юртнинг куйиб жизғанаги чиқиши билан ишинг йўқ. Юртнинг тепасидан чанг ёғиб, заҳар қоплаши билан ишинг йўқ. Тўзону заққум ичра қанчалаб болалар, гўдаклар ўлиб кетаяпти, ишинг йўқ! Дарахтларни кесиш одам ўлдириш билан баробар аслида. Қотиллик билан баробар!

Қултой. *(Кўрқиб кетиб)* И-е-е-е, нималар деяпсан?

Соли. *(Илжайиб)* Томинг тешилиб, ўша ўйиғидан ақлинг оқиб кетганга ўхшайди, Сен гарангнинг....*(хохолаб кулади)*

Тошбой. Сенинг, сенларнинг эса бошингда шу томинг ҳам йўқ. Томсиз бошни кўтариб юрибсан.

Соли. *(Унга яқинлашиб)* Ўчир овозингни! Ҳозир жағингни синдириб ташлайман.

Қултой. Бу тентак дарахтни авлиё деб билади. Бу билан ади - бади айтиб ўтиришнинг фойдаси йўқ.

Тошбой Унга ачиниб қарайди-да сахна ўртасига юра бошлайди. Афсус надомат билан томошабинларга юзланади ва худди ўз - ўзига манолог айтган каби ўкинч билан сўзлай бошлайди:

Тошбойнинг монологи:

Дарахтлар авлиё бўлмасалар ҳам айрим одамлардан кўра бу ҳаётга, тирикликка кўпроқ фойдаси тегиши аниқ. Баъзилар шу дарахтчалик бўлолмайдилар. Осмони суяб, ерни ушлаб турган куч дарахтлар эканлигини биласизми, одамлар? Дарахтларни улуғлайдиган юртларда жуда баланд, осмонўпар биноларнинг тепаси, томлари, катта – катта заллари, балконларида ҳам ўлкан - ўлкан тувакларда дарахтлар ўсади. Мармар йўлакларда ҳам ҳар бири уйдай келадиган туваклар ичида бўйи осмонга ўрлаган, танасига инсон қулочи етмайдиган дарахтлар ўсади. Ҳа, ер тугул биноларнинг устида ҳам дарахт ўстиришади. Биласизми, айрим давлатларда кесилган дарахтнинг танаси кўчада ағнаб ётса, бу жуда ҳам аянчли саналади. Худди Инсоннинг мурдаси кўчада ётган билан қиёсланади бу. Бизда-чи, бизда... Бизда эса, пул топиб қалбини ва одамийлигини йўқотган, бу синовли дунёнинг имтиҳонларидан ўтолмаган баднафс, очкўзлар мановилар каби (қўлини Соли билан Қултойга ишора қилади) жаннати еримизда ўсаётган тириклик томирини кесиш билан оворадирлар. Энди буларга бепарво қараб бўлмайди. Шунинг учун ҳам шу заминни севган, Ўзбекистондан ташқарида Ўзбекистон йўқ деб фикрлайдиган, бу ердаги ҳар бир дарахт менинг бошпанам, менинг бешигим, куним битганда менинг тобутим, деб ҳис қилган ҳар бир одам бугун жипслашиши керак. Ортиндан боғ қолсин, доғ қолмасин, деган гап беҳуда айтилмаган халқимизда. Бугун шахсан Давлат раҳбари, Президентнинг ўзи ҳаммага намуна бўлиб кўчат экиб, мамлакат бўйлаб Яшил Макон марафони, саъй – ҳаракатини бошлаб берди. Бу бекорга эмас! Бу бу дунёга келиб бир дона ҳам кўчат экмаган одамларга сабоқ бўлади. Бизнинг орамизда ҳам бир донагина бўлса-да, кўчат экмай бу ҳаётдан ўтаётган одамлар йўқ деб ўйлайсизми? Ўзини улғайтирган бешикнинг, нарги дунёга олиб кетадиган тобутнинг ҳаққини оқлай олмай дунёдан ўтадиган нодонлар бор... Ўзи бир дона ҳам ниҳол қадамай, қанчалаб дарахтларни кесиб юбораётган каззоблар кам дейсизми? Ўзини севган, келажакини ўйлаган юртларда дарахтларга ҳайкал тикланади. Дарахтлар танасига медал осишади, ҳар тонгда одамлар дарахтларнинг танасини кучиб улардан кучқувват олишади, дарахтларга салом беришади. Дарахтларга ташаккур айтишади. Сизлар буни тасаввур ҳам қилолмайсизлар. Дарахтлар Сизларнинг гапингизни эшитадилар. Сизларнинг тилингизни тушунадилар, дарахтлар дунёдаги барча миллатлар тилини тушунадилар. Лекин Сизлар, биз одамлар дарахтларнинг тилини тушунмаймиз. Дарахтлар тугул ҳатто бир - биримизни тушунмаймиз, бир -биримизнинг гапимизни эшитмаймиз. Биз шу аҳволга келдик, яна одамийлик даъво қиламиз, одамлар... Кесманглар! Дарахтларни кесманглар! Ахир Сиз ўз келажакингиз танасига болта ўраяпси,з одамлар.

Дарахтлар ҳам болаларга ўхшайди билсангиз... Леки нСиз буни билмайсиз, тушунмайсиз, одамлар! Эссиз... Эссиз... Тушунмаймиз...

Соли билан Қултой унинг гапларига анграйиб қараб турадилар. Ғамгин мусиқа янграпти. Мусиқа тугайди. Сайхонлик томонда автобусларнинг гуриллаб тўхтагани, болаларнинг шовқини эшитилади. Радиокарнай жаранглайди.

Болалар, эҳтиёт бўлинглар. Битта – биттадан туриволинглар!
Радиокарнайдаги овоз.

Шу пайт сахнага Лола югириб чиқади. Тошбой муаллим уни кўриб хурсанд бўлади.

Лола. *(Унга ҳайрихоҳлик билан термулиб)* Устоз, хавотир олманг. Бутун мактабингиз, барча ўқитувчи ва ўқувчилар шу ерга, Сизни қўллаб - қувватлагани етиб келишди.

Лола унга маъноли қарайди-да, ҳалиги тут танасини елкаси билан тўсиб, буларга кесишга йўл қўймайман, деган маънода кўксини қалқон қилиб туради. Сахнага Мастура ҳам кириб келади. У “Мастура” деб ёзилган ўша чинор ёнига келади. Чинор танасига елкасини тираб, у ҳам кўксини қалқон қилади. Энди сахнага Ҳайдар ота чиқади. У Соли билан Қултойга ғазабланиб бир қараб қўяди-да, ўртадаги дарахт танасига елка босиб, у ҳам дарахтга кўксини қалқон этади. Тошбой муаллим уларни кўриб қаддини тутади, жилмаяди, жилмайган ҳолда йиғлай бошлайди. Шу маҳал пастликдаги дарахтзордан болаларнинг овозлари жаранглай бошлайди.

Биринчи бола овози: Муаллим, хавотир олманг. Биз шу ердамиз

Иккинчи бола овози: Муаллим, мен мана, катта чинорни ҳимоя қилиб турибман.

Учинчи овоз: *(Қизболанинг овози)* Муаллим, мен оқ теракни ҳимоя қилиб турибман.

Тўртинчи овоз: Мен арчани танладим. Уни ҳеч ким кесолмайди.

Бешинчи овоз: *(Қиз боланинг овози).* Муаллим, мен улк-а-а-а-н-н-н карағай қаршисидаман

Олтинчи овоз: Муаллим, биз ҳаммамиз ёнингиздамиз!

Еттинчи овоз: Муаллим, биз – ўнинчи синфимиз ўқувчилар барча дарахтлар танасига юртимиз байроғини илиб чиқаяпмиз. Энди уларни ҳеч ким кесолмайди.

Саккизинчи овоз: Муаллим, ахир ўзингиз айтгансиз-ку, дарахтлар Ватаннинг байроқлари деб.

Барча овоз жамланиб: Дарахтлар Ватаннинг байроқларидир! Дарахтлар Ватаннинг байроқларидир!

Тошбой муаллим анграйиб тураверади. Кўтаринки рухдаги мусиқа янграйди. Қултой қўлидаги аррани ерга ташлаб, қўл силкийди-да, сахнадан чиқиб кетади. Соли ҳам дарахтларни тўсиб , ҳимоя қилиб турган Лола, Мастура ва Ҳайдар отага, сўнгра Тошбой муаллимга алам билан қарайди-да, сахнадан чиқиб кетади.

Сахна бир ёришиб мамоқалдирок борлиқни тутди. Чақмоқ чақди.

Пластика. Сахнада яна омон қолган дарахтларнинг тирикликка ҳамду саноси ифодаланган пластик рақс намойиш этилади.

ТАМОМ .

5.01. 2025.й